నీతికథామంజరి

అను

ఈసపుకథలు

ప్రథమభాగము

ఇంగ్లీషునుండి తెనుఁగుభాష కనుకూలముగా నీతిపద్యములతో
వచనరూపమున తెనిఁగింపఁబడినది.

34 పటములతో ప్రకటింపఁబడినది.

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

విషయసూచిక

పద్యములు.

శ్రీ

నీతికథామంజరి

ప్రథమభాగము

1 గ్రద్ధ, పావురము

అనేకపర్యాయములు గ్రద్ద యొకటి పావురములను పట్టుకొనుటకయి ప్రయత్నము చేసి, అవి దొరకక పాఱిపోయి గూటిలో దూరుచు వచ్చినందున చేసిన ప్రయత్నము విఫలము కాఁగా తరువాత మాయోపాయ మొకటి యాలోచించి వానిని చేరవచ్చి "ఓ పావురములారా! మీరు నామనోభావమును కనిపెట్టలేక నే నేమో మీకు శత్రుపక్షమువాఁడ నని భ్రమపడి నేను దగ్గఱ రాఁగానే వృథా భయపడి దూరముగా తొలఁగుచున్నారు. సాధుపక్షులయిన మీకు నిత్యమును సంభవించుచున్న యాపదలకు దుఃఖపడి మీహితము గోరి నే నిప్పుడు మీదాపునకు వచ్చినాను. డేగలు మొదలయినవాని వలన మీకు సదా కలుగుచుండెడి యపాయమునుండి మిమ్ము రక్షింపవలెనన్న సదుద్దేశముతప్ప నామనస్సులో వేఱుచింత లేదు. పనికిమాలిన యవిశ్వాసమును విడిచి మీ రందఱు నన్ను రాజునుగా స్వీకరించెడుపక్షమున మీకు శత్రుభయము కలుగకుండఁ గాపాడి మి మ్మందఱ నాకడుపులోఁ బెట్టుకొని యాదరించెదను" అనిహితోపదేశముచేసెను. ఆపావురము లామాటలకు సంతోషించి యాగ్రద్దను తమరాజునుగాఁ జేకొనుట కంగీకరించి, సర్వస్వాతంత్ర్యముల నిచ్చి గృధ్రమునకు రాజ్యాభిషేకముచేసి తా మాతనిని ప్రభుభక్తి గలిగి సేవించునట్లు ప్రమాణములు చేసెను. అంతట నా గృధ్రరాజు పావు

రములవద్దఁ బ్రవేశించి ప్రజలయొక్క దేహప్రాణములు రాజుయొక్క సొత్తగుటచేత వాని నిచ్చవచ్చిన ట్లనుభవించుట తనకుఁ గల స్వాతంత్ర్యములలో నొక్కటి యని చెప్పి యొక్కొక్క పావురమునే చంపి భక్షింపసాగెను. అందుచేత దినదినక్రమమునపలుచబడి హతశేషము లయినపావురము లన్నియు నొక్కచోటఁ జేరి, స్వభావ మెఱుఁగక పరునికిఁ దమపై నధికార మిచ్చి తమలోఁ దెచ్చిపెట్టుకొన్న పాప ఫల మనుభవింపక తీఱదని విలపింపఁ దొడఁగెను.

గీ. పరుల నైసర్గికగుణంబు లరయకుండ
విశ్వసించిన నాపద లేవె పుట్టిల్లు;
దీర్ఘముగఁ గ్రొత్తవాని శోధింపకుండఁ
బ్రియసఖుం డని యంగీకరింపఁ జనదు.

---

2. తగవులమారి పిల్లులు

ఒకనాఁడు రెండు పిల్లు లొకరియింట రొట్టె యెత్తుకొనివచ్చి, దానిని పంచుకొనుటకు పాళ్లు తెగనందున రెండును గలిసి న్యాయము పొందుటకయి సభకుఁ బోయెను. ఆసభయం దా మహావ్యవహారమును తీర్చుటకయి మర్కటచక్రవర్తిగారు న్యాయాధికారిగా నూరుచుండి రొట్టెను రెండుముక్కలు చేసి పెద్దముక్క నొక ప్రక్కను చిన్నముక్క నొకప్రక్కను త్రాసులో వేసి తూచి, అం దొకటి బరువుగా నున్నందున పెద్దముక్కనుండి నోరుపట్టినంతముక్క కోతికి న్యాయనిర్ణయమునందు చేతులకేకాక దంతములకుఁ గూడ పని కల్పించెను. అప్పుడు చిన్నముక్క పెద్దది కాఁగా కోతి విచారపడి "అయ్యో! ప్రమాదము సంభవించినదికదా" అని యిప్పుడు పెద్దదైనభాగమునుండి మరియొకముక్కను కోతికి నోటికిని కడుపునకును

మరల పని పెట్టెను. తగవు తీర్చుటయం దద్భుతశక్తిని జూపుచున్న యాన్యాయదాతయొక్క సామర్థ్యమునుబట్టి యొకదానితరువాత నొకటి పెద్దముక్క చిన్నదిగాను చిన్నముక్క పెద్దదిగాను మాఱి మాఱి కోఁతికడుపు నిండించు చుండుట చూచి పిల్లులు తమ తెలివి తక్కువ తెలిసికొని "అయ్యో! ఇది యెక్కడిన్యాయము! అంతకంతకు రొట్టె తఱిగిపోవుచున్నది. ఇప్పు డున్నదానిలో చెఱియొకముక్కను మాకిచ్చివేసి మమ్ముఁ బంపుఁడు. మేము దానితోనే తృప్తిపొందెదము." అని న్యాయాధిపతిని వేఁడుకొనెను. "మీరు తృప్తిపొందిన మాత్రమున న్యాయము తృప్తినొందునా? తొందరపడక మీ యుభయులలో నెవ్వరికిని హెచ్చుతగ్గులు రాకుండ మీయిరువురకును పూర్ణమయిన న్యాయము దొరకువఱకును కొంచె మోపికచేయుఁడు. ధర్మాధికారినని కూర్చుండి పక్షపాతము చూపినపక్షమున నన్ను నలుగురును నిందింపరా?" అని పలికి యా యపూర్వ న్యాయాధిపతి యథాప్రకారముగా ముక్కలు కొఱికి దాడలు దాటించుచున్యాయమును తీర్పసాగెను. ఇంతవఱకును కోఁతి రొట్టెముక్కలు మ్రింగుచుండఁగా తాముగుటకలుమ్రింగుచుచూచుచున్న మార్జాలములు శాంతతయంతయు పోఁగా "అయ్యా! ఇఁక మానిమిత్తము మీ రాయాసపడనక్కఱలేదు. ఈమిగిలిన రవంతముక్కను మాకిచ్చివేసినను మాలో మేము సమాధానపడి యూరకుండెదము. మీవంటి ధర్మదాతలు లోకములో మఱియెవ్వరును లేరు. దుర్బలుల మయిన మమ్మన్యాయముచేయక మీకు తోఁచినంత దయచేసి మమ్ము పంపివేయుఁడు" అని దీనత్వముతో ప్రార్థించెను. అప్పుడు కోఁతి "అన్యాయ మెవ్వరికిని గూడదు. మీకును నాకునుగూడ న్యాయమే కావలెను. ఇంతసేపటినుండి మీవ్యవహారముయొక్క చిక్కు వదల్చుచు మీనిమిత్తమయి శ్రమపడుచున్నందునకయి యిప్పుడు శేషించియున్న యీ

ముక్క నాది.'' అని తిన్నఁగా మిగిలిన ముక్కను నోర వేసికొని చేతులు దులిపి ''మీలో నెవ్వరికిని పక్షపాతము జరుగలేదు. ఇఁక శీఘ్రముగా మీయిండ్లకు పొండు'' అని తగవు తీర్చి తాను లేచి పోయెను.

గీ. వడిగ సభ కెక్కి తగవులు పడెడువారు
చెఱుచుకొందురు తమలోంటిస్థితినిగూడ,
ఒకరి కింత నష్టం బైన నోర్చి సభకుఁ
బఱవ కింట సమాధానపడుట యొప్పు.

---

3. ఆడుసింహము, నక్క

ఒకనాఁ డొకసింహమును నక్కయు కలిసి మాటాడుకొను టలో సంతానమును గూర్చి ప్రసంగము వచ్చెను. ఆప్రస్తావనలో నక్క సంతానవిషయమున లోకములోని సమ సజంతువులలోను తమజాతి మిక్కిలి ధన్య మయిన దనియు, తమకు కడుపు చక్కఁగా ఫలించి ప్రతిసంవత్సరమును మూఁడునాలుగేసి పిల్లలచొప్పున సంతాన లాభము కలుగుచుండుననియు, చెప్పి ''కొందరు భాగ్యశాలు లీలోక ములో రెండుమూఁడుతడవులకంటె నెక్కువగా బిడ్డలను కన నోచు కోకపోయినను, ఆ కన్నప్పుడైన నొక్కకూనకంటె నెక్కువ పెట్ట లేకపోయినను, తమయంతటివా రొరులు లేరని గర్వము చేత విఱ్ఱ వీఁగి యితరులను దమకంటెఁ దక్కువగాఁ జూచుచుందురు.'' అని సింహమునకు తాఁకునట్లుగా నెగతాళిచేసెను. సింహ మాపరిహాస మును గ్రహించి రోషముతో, ''నీవన్నమాట సత్యమే కావచ్చును. అయినను కొంద ఱట్లు గర్వపడుటకు హేతువులేకపోలేదు. నీవెన్ని సారులు పిల్లలఁ బెట్టినను పెట్టినపుడెల్ల నెన్నెసిపిల్లల నీనినను నీ

కడుపునఁ బుట్టిన వన్నియు నక్కకూనలే. నే నొక్కసారియే బిడ్డను కన్నను నాకడుపునఁబుట్టిన దొక్కటియు సింహపుపిల్ల." అనియుత్తర మిచ్చెను.

గీ. శక్తి లేనట్టి దుష్పుత్రశతముకంటె
గుణయుతుం డైనవాఁ డొక్కకొడుకె మేలు;
ఉత్తమగుణంబు లేకున్న, నొక్కగొప్ప
వంశమునఁ బుట్టినంతనె వాసి లేదు.

---

4. పిల్లి, నక్క

ఒకనాఁ డొకయడవిలో పిల్లియు నక్కయుఁ గలిసి యాత్మరక్షణోపాయములనుగూర్చి మాటాడుకొను చుండగాఁ నక్క "నాకు వేయిమాయలు తెలియును. కాఁబట్టి శత్రువులు తారసించినప్పుడు నే నేమాయోపాయము చేతనైన తప్పించుకోఁగలను శత్రుభయము కలిగినప్పుడు నీ వెట్లు ప్రాణరక్షణము చేసికోఁ గలుగుదువు?" అని పిల్లి నడిగెను. "మిత్రుఁడా! నాకొక్కయుపాయముమాత్రము తెలియును. నాకు తెలిసిన యాయొక్కయుపాయమును తప్పిపోయిన యెడల నేను ప్రాణములకు నీళ్ళు వదలుకోవలసినవాఁడనే" అని పిల్లి చెప్పెను. "పరితాపకరమయిన నీదుస్థితికి నా మనస్సు ఖేదపడు చున్నది. కానిమ్ము. నీయసహాయస్థితికి చింతిలఁబోకు. సమయము వచ్చినప్పుడు నాయుపాయములలో నొకటిరెంటి నీకు నేర్పెదనులే." అని నక్క పిల్లి నూఱడించు చుండెను. ఈమాటలు నోట నుండఁగానే యచ్చటికి వేటకుక్కలు పరుగెత్తుకొనివచ్చెను. అప్పుడు పిల్లి తనకుఁ దెలిసిన యొక్కవిద్యతోను శీఘ్రముగా చెట్టుమీఁది కెగఁ బ్రాకి తనప్రాణములు కాపాడుకొనెను. నక్కమాత్రము తా నెరిగిన

కోటి విద్యలతోను రక్షణమార్గమును గానక కొంతదూరము పరు
గెత్తి తుదకు కుక్కలకు చిక్కి ప్రాణములు విడిచెను.

గీ. బూటకము లైనవిద్యలు నూటికంటె
నుత్తమం బైనసద్విద్య యొకటి మేలు,
ఎల్లవిద్యల నింతవ్రేలిడుటకంటె
నొకటి చక్కఁగా నేర్చిన నోదవు సుఖము.

---

5. పంది, తోడేలు

పిల్లలపంది యొకటి తనపిల్లలెల్లను చుట్టును జేరి యాడుకొను
చుండఁగా వేడుక చూచుచు వాని సమీపమునఁ గూరుచుండెను.
అప్పు డాదారిని బోవుచున్న తోడే లొక్కటి పందిపిల్లలను జూచి
వానిలో నొక్కదానిని తన గర్భమునందుఁ జొప్పింపవలె ననియెంచి,
తనకోరిక తీర్చుకొనుటకు మార్గము కానక వానితల్లితో స్నేహముచేసి
తదనుగ్రహసంపాదనము చేయఁదలఁచి మెల్లగా సమీపమునకు వచ్చి
"ఓ యిల్లాలా! నీవు బిడ్డలతో సుఖముగా నున్నావా? గంపెడుపిల్ల
లను నిన్నును చూచుటచేత నాకు కన్నులు పండువుగానున్నది. ఈ
పిల్లలను రక్షించుటలో నీకు నావలని తోడ్పాటేమైనఁ గావలసియున్న
యెడల వీనిని నాకడుపులోఁ బెట్టుకొని నీకు మారుగా పెంచుటకు
నేను సిద్ధముగా నున్నాను. నీకిష్టమున్నయెడల నీబిడ్డలను నాకొప్ప
గించి నీవు కొంచెముసేపు దూరముగాఁ బోయి మంచిగాలి యనుభ
వించి రావచ్చును" అనితనశిశువాత్సల్యమునుగనఁబరిచెను. "అయ్యా!
మీ హృదయములోని దయారస మంతయు నాకు బోధపడినది.
నావంటి యల్పులు తమవంటి పెద్దల కాయాసము కలుగఁజేయుట
యపచార మగును. తమరు క్షేమసమాచారము నిచారించుటకయి

తఱుచుగా శ్రమపడి యిక్కడకు విజయం చేయకుండుటయే నాయభిమతము. కాఁబట్టి మీకు మామీఁద నిజమయినయనుగ్రహ మున్న పక్షమున, మీరు మఱియెప్పుడును మాకు దర్శన మియ్యక మీ చాటున మ మ్మొంటిగా బ్రతుకనిండు. ఇదియే మీరు మాకుఁ జేయవలసిన మహోపకారము'' అని ప్రార్థించి పంది తోడేలును సాగనంపెను.

గీ. క్రొత్తవారలు తమయంత గూర్మి చూప
వత్తురేనియు శంకింపవలయు వారి,
బాలు రన్యులయుపచార వాక్యములను
శీఘ్రముగ విశ్వసించుచుఁ జెడుదు రిలను.

---

6 గుఱ్ఱము, గాడిద

యుద్ధభూమికిఁ గొనిపోవుటకయి మంచిజీను కట్టి యలంకరించుటచేత సంతోషము పట్టఁజాలక పర్వతగుహలు మాఱు మ్రోయునట్లుగా సకిలించుచు గుఱ్ఱ మొకటి నానాముఖముల పరుగులెత్త మొదలుపెట్టెను. అప్పుడు పెద్దబరువు మీఁద వేసికొని మోయలేక కాళ్ళీడ్చుకొనుచు నడుచుచున్న గాడిద యొకటి మార్గమధ్యమున దాని కంటఁబడెను. ఆగార్దభమునుజూచి గుఱ్ఱము మహాగర్వముతో "నీవు దారి తొలఁగి దూరముగా పో. నీమందగమనము విడిచి వేగిరము నడలలేకపోతివా నీవు నాకాలిక్రిందబడి నలిగిపోదువుసుమా.'' అని పరిహాసముగాఁ బలికెను. గర్వాంధతచేత క్రిందుచూడక గంతులు వేయుచున్న గుఱ్ఱముముందర మాఱుమాట పలుకుటకు సాహసింపక యాగాడిద మెల్లఁగా నొకయోర కొత్తగిలి దానికి దారి యిచ్చెను. ఇట్లు జరిగిన కొంతకాలమున కాగుఱ్ఱము యుద్ధములో

గాయపడి కుంటిదయి యొకకాపువాని కమ్మంబడి వాఁడు తనమీఁద మాటలువేసి తోలుకొనిపోవుచుండఁగా కుంటికాలితో మెల్లఁగా నడుచుచు మరల నాగాడిద కెదురుపడెను. అప్పు డాగాడిద ప్రతి సత్కారము చేయుటకు తన కిప్పుడు వంతువచ్చినదని భావించి "ఓ మిత్రుఁడా!" అని పిలచి, "నాఁడు నానడకను జూచి పరహాసించిన మహానుభావులు కారా తమరు? అప్పటి తమ గర్వమును జూచి తమ కెప్పుడో యిట్టియవస్థ పట్టునని నేను నాఁడే నామనస్సులో ననుకొన్నాను" అని పలుకరించెను.

గీ, ముందు గర్వంబు నడవ, నెప్పుడును దాని
వెనుకనే యవమానంబుఁ జనుచునుండు,
గర్వితుని కాపద యొకింత కలుగునేని,
ఉల్లముల సంతసిల్లుదు రెల్లజనులు.

---

7. తోడేలు. మేక. గొఱ్ఱెపిల్ల

ఒకదినము మేఁక యొకటి గొఱ్ఱెపిల్లకు పాలిచ్చుచుండఁగా తోడేలు చూచి "ఓ వెఱ్ఱిశిశువా ! ఇది నీకన్నతల్లిగాదు. అదిగో నీ తల్లి యక్కడ మందలో మేయుచున్నది. అక్కడకు పోదము రా" అని దూరముగానున్న యొకగొఱ్ఱెలమందను జూపెను. "అయ్యా! మీరిప్పుడు చూపినది నాతల్లియే కావచ్చును. అయినను పుణ్యాత్మురా లయినయీమేకయే నన్నుఁ జిన్నప్పటినుండియు పుత్రప్రేమతోఁ బెంచుచుండుటచేత దీనినే నేను తల్లినిగా భావించుకొనుచున్నాను. ఈమేఁక తనకన్నబిడ్డలకయినఁ గొంచెముపాలు తక్కువచేసి . నాకేలోపమును గలుగకుండ పాలిచ్చి పెంచుచున్నది. కాఁబట్టి యిట్టిపుత్రవాత్సల్యముతో నన్నుఁగాపాడుచున్న యీమేఁక

యొద్దనే నే నుండి దీనికే మాతృభక్తిని జూపెదను" అని యాగొఱ్ఱె పిల్ల మాఱుపలికెను.

గీ. బాగుగాఁ దనసుతులఁ గాపాడనట్టి
వారు లోకంబులోఁ బశుప్రాయు లెపుడు;
విద్యయును బుద్ధి చెప్పించి పెంచువారి
యెడఁ గృతజ్ఞులై బాలురు నడవవలయు.

8. కాకి, నక్క

కాకి యెక్కడనుండియో యొకమాంసఖండమును నోర కఱచుకొని వచ్చి చెట్టుకొమ్మమీఁద కూరుచుండఁగా నక్క చూచి, యేలాగుననైనఁ దా నామాంసము నపహరింపవలె నని మెల్లఁగా చెట్టుక్రిందికి వచ్చి కాకిని పిలిచి "అన్నా! నీసౌందర్య మే మని చెప్పను! నీదేహముయొక్క నీలమేఘచ్ఛాయయేమి! చక్రములవంటి కన్నుల యంద మేమి! వింజామరలవంటి నీరెక్కలసొగసేమి! హంసవంటి నీనడక యేమి! ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము! నీరూపము చూచినకొలఁదిని నాకు నేత్రోత్సవ మగుచున్నది! ఒక్కచక్కఁదనమే కాదు. భూమిమీఁద నీతో సరిగా మధురరుతముచేయుపక్షి సహితము మఱియొకటి లేదు. నీ వొక్కసారి నీ గానామృతమును

కూడ వర్ణించి నా చెవులపండువు చేసితివా, లోకములో నాయంతటి ధన్యుఁ డుండఁడు" అని ముఖస్తుతి చేసెను. ఆపొగడ్త కుబ్బిపోయి దేహము పరవశము కాఁగా, కాకి తనసంగీతమునుకూడ వినిపించి శాశ్వతకీర్తిని సంపాదింపవలెనవి యెంచి నోరు తెఱచి కావు కావు మని కూసెను. కాకి నోరు తెఱవఁగానే మాంసము క్రిందపడినందున నక్క చేఁబుచ్చుకొన దానిని నోట కఱచుకొని "ఓసి పిచ్చిదానా! నే నింతసేపును నిన్నూరకే పొగడితి ననుకొన్నావా? నావచ్చినపని నాకయినది గనుక, ఇఁక నీపాట నీవే యుంచుకో. నీవంటికురూపిని స్వలాభములేక యెవ్వరు స్తుతింతురు?" అని తనదారిని పోయెను.

గీ. వసుధలోపల నరులను బాడుచేయ
స్తోత్రపాఠుల మించుశత్రువులు లేరు.
లాభ మొంద ముఖస్తుతు ల్సలుపువారి
వలలఁ దగులక కనుగల్గి మెలఁగవలయు.

9. నెమలిని పక్షిరాజునుగా జేయగోరుట

పూర్వకాలమునం దొకసారి తమకు రాజు నేర్పఱచుకొనుట కయి పక్షులన్నియు నొకచోట సభచేసి యెవరిని రాజునుగా నేర్పఱచుకొందుమా యని యాలోచించుకొనుచుండెను. అప్పు డనేక

పక్షులు వచ్చి పక్షిరాజ్యాధిపత్యమునకు తామే యర్హులమని బయలు దేఱి తమతమసామర్థ్యములను సభవారితోఁ జెప్పుకొనసాగెను. అప్పుడు నెమలి వారివద్ద నిలిచి తనసౌందర్యమును వారికిఁజూపి, చిత్రవర్ణములుగల పురి విప్పి వారియెదుట మనోహరముగా నృత్యము చేసి తన నాట్యకౌశల్యమును గనఁబఱచి, పక్షిరాజ్యమునకుఁ దన్ను పట్టము కట్టవలసినదని వారిని ప్రార్థించెను. అవన్నెలును చిన్నెలును జూచి భ్రమించి విశేషసంఖ్యగలపక్షులు పక్షిరాజ్యమును నెమలికే యియ్యవలసినదని నిర్ధారణము చేసెను. అంతటి మంచిరాజు తమకు లభించినందునకయి పరమానందమునొంది పక్షు లన్నియు ఱెక్కలెగరవైచుచు రాజ్యాభిషేకమహోత్సవమునకయి ప్రయత్నించుచుండఁగా, ఆగుంపులోనుండి చిలుక యొక్కటి పైకి వచ్చి స్వభావ మనోహరమయిన తనసుస్వరముతో సభవారి నుద్దేశించి యిట్లని యెను. "మీరందఱును జేరి యసమానసౌందర్యము గలమయూరమును పక్షిరాజ్యాధిపతినిగాఁ జేయ నిశ్చయించినందుకు నాకెంతో సంతోషముగా నున్నది. ఐనను నామనస్సు నొక్కసందేహము మాత్రము బాధించుచున్నది. మన మిప్పు డీనెమలిని రాజునుగా నేర్పఱచుకొని మనధనప్రాణముల నీతనియధీనము చేయుచున్నాము. రాజువలనఁ గలుగవలసిన ముఖ్యఫలము ప్రజల రక్షణము గదా! ప్రజారక్షణము చేయలేని రా జుండుటవలన నేమియు ప్రయోజనము లేదు. రేపటినుండి డేగలు గృధ్రములు మొదలయిన క్రూరపక్షులు మనమీఁద దాడివెడలి మనలను సంహరించి భక్షింప మొదలుపెట్టి నప్పుడు తా నడ్డపడి మన ప్రాణములు కాపాడఁగలుగునేమో యీ రాజు నడిగి మఱి పట్టాభిషేకమహోత్సవము నడపవలెనని నాప్రార్థన". ఆమాటలు విని పక్షు లన్నియు నొండొరులమొగములు చూడ మొదలుపెట్టెను. నెమలియు తగినప్రత్యుత్తరమును జెప్పఁ

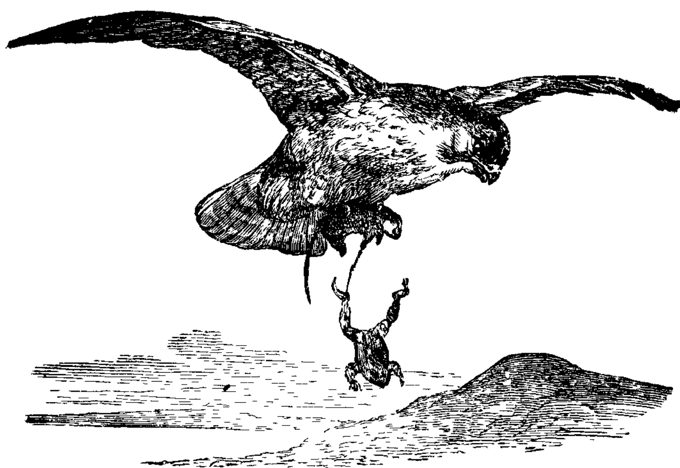
జాలక క్రిందు చూచుచు నూరకుండెను. అంతట పక్షు లన్నియు తెలివి తెచ్చుకొని నెమలికి పక్షి రాజ్యమిచ్చుట మానుకొనెను.

గీ. శక్తి చూడక బాహ్యవేషముల బ్రమసి
నరుల గౌరవార్హులఁ గాఁగఁబరిగణింత్రు ;
కోటిపామరు లాడెడుమాటకన్నఁ
దెలివి గలమర్త్యుఁడొకఁడాడుపలుకు లెస్స.

10. ఏదుఁబంది, పాములు

ఒకగుహలో పాము లనేకములు వసించుచుండఁగా, ఏదుఁబంది యొకటి యక్కడకు వచ్చి తాను విశ్రాంతిపొందుటకు కొంచెము తా విండని వేడుకొనెను. అపాతోలు కొంచె మొత్తిగిలి యిక్కడ నుండుమని దాని కొకమూల కొంచెము చోటిచ్చెను. ఆ యేదుఁబంది లోపల ప్రవేశించినతరువాత మెల్ల మెల్లఁగా లోపలికి జరిగి పాములమీఁదికి రా నారంభించెను. ఏదుపందిముండ్లు గ్రుచ్చు కొన మొదలుపెట్టినందున సహింపలేక యాపాములు దాని నావలికి పొమ్మని యడిగెను. అప్పు డాపదుబంది పాములను లక్ష్యము చేయక యాగుహలో తన కేమియు నిబ్బందిలేక సుఖముగానే యున్నదనియు, ఎవ్వరి కిబ్బందిగా నున్నదో వారే గుహను విడిచి మఱియొక చోటు చూచికొనుట యుచితముగా నుండుననియు చెప్పి, ముండ్లు గ్రుచ్చుకొనునట్లుగా మఱింతమీఁదికి జరగసాగెను. అప్పు డాపాములు మొట్టమొదట దానికి తా విచ్చినందుకు పరితాపపడ వలసి వచ్చెను.

గీ. నరులు బతిమాలుకొని తొల్త నొరులచెంతఁ
జేరి పిదప వారికె కీడు చేయుచుంద్రు,
కావునను బుద్ధిమంతులు కన్ను గలిగి
దుష్టులను జెంత జేర్పక తొలఁగ వలయు

11. దర్మార్గపు కప్ప

ఒకనాఁడొక యెలుక యొకయేటిని దాటుటకయి యాలోచించుచు గట్టున కూరుచుండి యుండెను. అప్పుడొక కప్ప నీటిలోనుండి పయికి వచ్చి, ఎలుకను వచ్చినకార్య మడిగి తెలిసికొని దానిని మోసము చేయవలెనని నిశ్చయించుకొని, "ఓయెలుకబావా! నీవు కాలి కొకదారము కట్టుకొని యాదారపుకొనను నాకాలికు గట్టిగా కట్టివేసినయెడల, నీవీదవలసిన యాయాస మక్కఱలేకుండ నేను నిన్నావలిదరికి సులభముగాఁ జేర్చెదను" అని చెప్పెను. ఆమాటల కెలుక సంతోషించి యొప్పుకొని చెప్పినట్లుచేసి నీటిలో ప్రవేశించెను. కప్ప దానిని కొంచెము దూర మీడ్చుకొని పోయి లోతునీట ప్రవేశించినతరువాత తా నడుగునకు మునిఁగి దానిని ముంచ నారంభించెను. అదిచూచి యెలుక "ఓకప్పబావా! నన్ను ముంచివేయుచున్నావేమి?" అని యడిగెను. "ఓబుద్ధిహీనుఁడా! నాచేత పని చేయించుకో సాహసించినందుకు నిన్ను ముంచివేసి మీ మూషక జాతి కెల్లను బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెదను. చేతనయినపక్షమున నీ ప్రాణ

ములు కాపాడుకొమ్ము" అని మఱింతవడిగా నీటియడుగునకు లాగ మొదలుపెట్టెను. అప్పు డాకాశమున నెగురుచున్న డేగ యొకటి నీటిపైన కొట్టుకొనుచున్న యాయెలుకను జూచి దానిని కాలితో తన్నుకొని పయి కెగిరెను. డేగయొక్క కాలివ్రేళ్ళసందున నిఱుకుకొన్న యెలుక కాలిదారముతోడఁ గూడ కప్పయు వ్రేలాడుచు పయికి లేచి వచ్చెను. అది చూచి యద్భుతపడి డేగ కప్పను జూచి "ఓ మండూకరాజా ! మీ రేల దయచేసినారు ?" అని యడిగెను. "నావిధి నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినది. నేనీయెలుకను నీటిలోముంచి చంపవలెనని యత్నించినాను, ఇప్పుడు నీటిపయికి వచ్చి నేనే చచ్చుచున్నాను" అని కప్ప యుత్తరము చెప్పెను. "నీవు చేసినమోసమునకయి నిన్నుమాత్రమే చంపి భక్షించెదను" అనిచెప్పి యాడేగదానిని ముక్కుతో పొడిచి చంపుకొని తినెను.

గీ. అన్యులను మోసపుచ్చంగ నరయువారు
తామె మోసపోవుదు రెందు ధరణిలోన ;
పరులకు గీడు రోసెడువారలకును
మేలు చేయునె దైవంబు మేర మీఱి ?

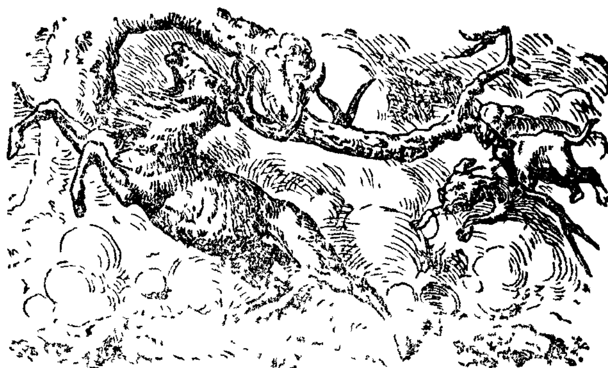

12. బంగారుగుడ్లు పెట్టు బాతు

ఒక మనుష్యునియొద్ద నొకబాతుండెను. అది ప్రతిదినమును ఒకబంగారుగుడ్డు పెట్టుచుండును. వాఁడు దానితోఁ దృప్తిపొందక

యత్యాశ గలవాఁడయి ఒకఁడొంటిగా తనలో తా నాలోచించి దానికడుపులోనున్న బంగారుగుడ్ల నన్నిటిని ఒక్కసారిగాఁ దీసికొని భాగ్యవంతుఁడు కావలె నని నిశ్చయించి, కత్తి తీసికొనివచ్చి దాని కడుపు కోసెను. దానికడుపు పరీక్షించి చూడఁగా నాకడుపులో నొకగ్రుడ్డును లేకపోయెను. అప్పుడు వాఁడు తనబాతును నిష్కారణ ముగా చంపుకొన్నందునకు మిక్కిలి ఖేదపడి, మునుపు ప్రతిదినమును వచ్చుచుండెడు గుడ్లుకూడ పోయెనుగదా యని పరితాపపడ మొదలు పెట్టెను.

గీ. లోకమున దురాశఁ గొని యనేకమనుజు
లరయ కవివేకకార్యంబు లాచరించి
మున్ను గలదానిఁగూడఁ గోల్పోయి యవలఁ
గ్రొత్తయాపదలను దెచ్చుకొందు రకట !

13. తెలివిమాలిన దుప్పి

ఒకనాఁ డొక దుప్పి వేసవికాలములో మధ్యాహ్నవేళను చెఱువులో నీరు త్రాగుచు, తేటనీటిలో తనరూపమును జూచుకొని కొమ్ములయొక్క సౌందర్యమునకు మిక్కిలి యాశ్చర్యపడి నీటిలో

నిలుచుండి యిట్లాలోచించుచుండెను.—"ఆహా! అనేక శాఖలతోఁ గూడి యీకొమ్ము లెంత యాశ్చర్యకరముగా నున్నవి ! ఇటువంటి చక్కనికొమ్ము లున్నందుకు భగవంతుఁడు నాకీగడకఱ్ఱలవంటి ఊచకాళ్ళను బెట్టక పొట్టికాళ్ళను బెట్టియున్నపక్షమున నావంటి చక్కని జంతువు లోకములో మఱియొకటి యుండునా ? అవివేకి యైన దేవుఁడు నాకీలోపమును గలుగఁజేసినాఁడు"—అని యాలోచించు చుండఁగా, వేఁటగాఁడొకఁడును కొన్ని వేఁటకుక్కలును దుప్పికి నేత్రగోచరము లయ్యెను. ఆదుప్పి కుక్కలను జూచి భయపడి నీరు వెడలివచ్చి కాళ్ళుజాడించి వాయువేగమున నరణ్యములోనికి పరుగెత్తి నిమిషములో నదృశ్యమయ్యెను. కాని యడవిలో పరుగెత్తు చుండఁగా కొమ్ములు చెట్లకొమ్మలలోను తీఁగెలలోను తగులుకొని పరుగెత్తలేక కుక్కలచేత పట్టుకోఁబడి దుప్పి ప్రాణములు విడుచుచు మరల నిట్లు చింతించెను. "అయ్యో! నేను పనికిమాలిన వనుకొన్న కాళ్ళే నాప్రాణము రక్షించి క్షణకాలములో న న్నింతదూరము తెచ్చినవి, ఇంతలో నేనెంతో మెచ్చుకొన్న నాకొమ్ము లడ్డము వచ్చి నన్నిక్కడ నిలుపకపోయినపక్షమున కాళ్ళసహాయ్యమున నేను బ్రతికిపోదును." అనుకొనుచు ప్రాణములు విడిచెను.

గీ. బుద్ధిహీనులు కొంద ఱీపుడమియందు
నీశ్వరునిబుద్ధిమహిమంబు నెఱుఁగలేక
ఘనుల మనుకొంచు నీశ్వరాజ్ఞలను మీఱి
దేవు నపహసించుచుఁ గీడు తెచ్చుకొంద్రు.

14. కప్పలు రాజును గోరుకొనుట

చెఱువులలోను గుంటలలోను విచ్చలవిడిగా తిరుగుచు సుఖముగా నుండి యొకనాఁడు కప్ప లన్నియు నొక చెఱువువద్దఁ జేరి యఱచుచు సభచేసి తమకు రాజు కావలెనని యింద్రుని ప్రార్థించెను. ఇంద్రుఁడు వాని ప్రార్థన విని పైనుండి యొకదుంగను చెఱువునడుమను గుభిల్లున నీటిలో పడవేసి, అదియే మీరాజని చెప్పెను. అంతయెత్తు నుండి పడినప్పుడు పయికిలేచిననీరుచూచి తమరా జెంతబలవంతుఁడో యని భయపడి కప్పలు మొట్టమొదట సమీపమునకుఁ బోవుటకే జడియుచు భయభక్తులు కలిగియుండెను. కాని యటుతరువాత తమ రాజు కదలమెదలక యొకచోటనే యుండుట చూచి కొంతభయము తీఱి కప్పలు మెల్లమెల్లగా సాహసించి దాని సమీపమునకుఁ బోసాగెను. అప్పుడును తమరాజు కదలమెదలకుండుట చూచి యందొకటి దానిని పరమసాధువునుగా భావించి తాఁకిచూచెను; మఱి యొకకప్ప దానిని తాఁకిననుభయము లేదనుకొని మీఁదికి దుమికెను. అటుతరువాత నొకటొకటే కప్పలన్నియు దానిమీఁద నెక్కి నిర్భయముగా నాట లాడసాగెను. ఈప్రకారముగాఁ గొన్నిదినములు జరిగినతరువాత తమ కింద్రుఁడు మంచిరాజు నియ్యనందున కతృప్తి కలవయి, కప్పలు మరల సభచేరితొంటికంటె ద్విగుణముగా నఱచుచు

తమకు దుంగరాజు పనికిరాలేదనియు చులుకుఁదనముగల రాజును ప్రసాదింపవలయు ననియు తమకోరిన లాకాశ మంటునట్లు మరల నింద్రుని ప్రార్థించెను. అప్పు డింద్రుఁడు తెలుచుగా తనకు తొందర కలుగఁజేయుచున్నందునకయి వానిమీఁద కోపమువహించి వానికి రాజునుగా నొక కొంగరాజును బంపెను. ఆబకేంద్రుఁడు తనకు రాజ్యము రాఁగానే యపరిమితసంతోషముతో వచ్చి ప్రజలమీఁదఁ బడి కావలసినన్ని కప్పలను యథేచ్ఛముగా ప్రతిదినమును భక్షింప సాగెను. ఇట్లు తమ మొఱ్ఱ నాలింపక దొరకినవాని నన్నిటినిపట్టి భక్షించుచుండఁగా నానాటికి పలుచనయి తమరాజున కగపడకుండ మూలమూలల దాగుచు, ఇంకను కొన్నాళ్ళీరాజే యున్నపక్షమునఁ దమకు ప్రళయము సంభవించునని భయపడి, కప్పలన్నియు రహస్యముగా నొకచోటఁ జేరి క్రూరుఁడయిన యీరాజును దీసివేసి వేఱొక రాజు ననుగ్రహింపవలయుననియు, లేనియెడల వెనుకటిరాజునే మరల ప్రసాదింపవలయు ననియు, బహువిధముల నింద్రునిఁ బ్రార్థించెను. అప్పు డింద్రుఁడు వానిప్రార్థనల నంగీకరింపక మీరు కోరి తెచ్చు కొన్నరాజును తొలఁగింపఁగూడదనియు స్వయంకృతాపరాధఫలము ననుభవింపవలసినదనియు చెప్పి పంపివేసెను.

గీ. క్షితితలంబునఁ దమమంచిస్థితిని కూర్చి
తృప్తినొంద కత్యాశ వహించి యెపుడుఁ
జాల వ్యర్థప్రయత్నముల్ సలుపువారు
పెక్కుకష్టంబులను దెచ్చి పెట్టికొంద్రు.

15. తాబేలుః కుందేలు

ఒకనాఁ డొకతాబేలు మెల్లఁగా ప్రాఁకుచుండఁగా జూచి కుందే లొకటి దానివద్దకువచ్చి దానినడకను పరిహాసించెను. అందు మీఁద తాబేలు రోషము తెచ్చుకొని, పందెము వేసినయెడల నీతో సమానముగా నేను పరుగెత్తఁగల నని, కుందేటితో పలికెను. ఆమాటలకు పక పక నవ్వి మంచిదని కుందేలు పందెమున కొప్పుకొని, ఒక క్రోసుదూరములోనున్న మఱ్ఱిచెట్టువద్దకు పరుగెత్తవలెనని చెప్పెను. మంచిదని ప్రయాణమయి కూర్మము మెల్లగా కాళ్ళీడ్చుకొనుచు నడవ నారంభించెను, చెవులపిల్లి వాయువేగమున పరుగెత్తి నిమిషకాలములో నరక్రోసుదూరముచేరి, వెనుక తిరిగిచూచి తాబే లించుమించుగా బయలుదేఱినచోటనే యుండుట కనిపెట్టి, అది వచ్చులోపల నింతలో నొకనిద్ర తీసి తరువాత పరుగెత్తవచ్చు నని యెంచి యొక చెట్టునీడను పరుండి సుఖముగా నిద్రపోయెను. కుందే లీప్రకారముగా గాఢనిద్ర పోవుచుండఁగా తాబేలు విడువక మెల్లఁగా నడిచి సంకేతస్థలమును జేరి పందెమును గెలిచెను. కుందే లంతట మేల్కని యులికిపడిలేచి తొందరగా పరుగెత్తెనుగాని యాలోపలనే కార్యము మించెను.

కీ. నడుమ విడువక పని నల్ల నడపువారె
కార్యసిద్ధిని గాంతురు గాని, మంచి
తఱిని నిద్రించి తరువాతఁ దమకపడుచుఁ
బరుగు లిడువారు ఫలసిద్ధిఁ బడయ రెపుడు.

16. పులి, నక్క

విలువిద్యయందు మిక్కిలి నేర్పరియైన వేటకాఁ డొకఁ డరణ్యమునందుఁ బ్రవేశించి బాణములు పఱపి వేటాడ మొదలుపెట్టఁగా మృగము లన్నియు భయపడి నానాముఖముల పరుగెత్తఁజొచ్చెను. అప్పు డొక్క పెద్దపులి వానిముందు నిలిచి భయపడి పాఱిపోవలదని మృగములకు ధైర్యము చెప్పి, అన్యసాహాయ్య మక్కఱలేక తానే యీవేటకాని నెదిరించి పాఱఁదోలి మృగములను రక్షించెదనని వాని కభయహస్త మిచ్చెను. ఈమాటలు పులి పలుకుచుండఁగానే యింతలో వేటకాఁడు చెట్టుమీఁదినుండి గుఱిచూచి పులియొక్క వీపున నాటునట్లుగా నొక వాఁడిబాణమును విడిచెను. ఆబాణము వెన్నున నాటినతోడనే పులి వేదనకు సహింపలేక నోరు తెఱచి పండ్లుపయికిఁ బెట్టి మూలగసాగెను. అప్పుడొకనక్క ముందుకువచ్చి వ్యాఘ్రమును జూచి "వేటకానిని శిక్షించి మృగములను రక్షింప దీక్ష వహించిన దేవరవారి నిట్లు నొప్పించిన హీనుఁ డెవ్వఁడు?" అని ప్రశ్న వేసెను. "నేను భ్రాంతిపడినాను. మృత్యుదేవతవలెఁ జెట్టుమీఁదఁగూరుచుండి బాణములు విడుచుచున్న యీవేటకాఁడు నేననుకొన్నట్లు సామాన్య శత్రువు కాఁడు." అని పులి యుత్తరమిచ్చెను.

సీ. కండబల మెంత యున్నను గండడంచు
బుద్ధిబల మెక్కుడుగఁగల్గు పురుషవరుఁడు,
దేహబలమునకంటెను ధీబలంబె
శ్రేష్ఠతర మెల్లగతులఁ దర్కించి చూడ.

---

17. ఆబోతులు, సింహము

నాలు గాఁబోతు లొకపొలములో మిక్కిలి మైత్రికలవై యొం డొంటి నెప్పుడు నెడఁబాయక యొక్కచోట నేమేయుచు నొక చెట్టు నీడనే శయనించుచు నత్యంతైకమత్యముతో విహరించుచుండెను. ఆ బలిసినవృషభములను జూచి యొకసింహము నోటియూటలు ద్రావుచు వాని నేలాగునైనఁ దనకడుపులో వేసికొనవలెనని చిరకాలమునుండి కోరుచుండెను. కాని వానియైకమత్యమునుజూచి భయపడి, వానిలో బ్రత్యేకముగా నొక్కొక్క దానిమీఁదఁబడి సంహరించుటకుఁ దనకు శక్తిగలిగియున్నను నాలిగింటితో నొక్కసారిగాఁ బోరాడుటకు శక్తి చాలనిదయి యాసింహము వాటిదాపునకుఁ బోవుటకు సాహసింప కుండెను. అయినను సింహ మంతటితో నిరాశచేసికొని యూరకుండక యీయైకమత్య మున్నంతవఱకు వానిని సాధించుట యసాధ్యమని యెఱిఁగినదయి యేయుపాయముచేతనైన వానియైకమత్యమునకు భంగము గలిగించి వానిని వేఱుచేసి తన మనోరథము నీడేర్చుకోవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. అట్లు నిశ్చయము చేసికొని సింహ మప్పటినుం డియుఁ బని కారంభించి, ఒకదానికిఁ దెలియకుండ నొకదానిచెవిలో నితరవృషభములమీఁద కొండెములు చెప్పుచుఁ గొంతకాలమునకు వాని మనస్సులలో నన్యోన్యద్వేషమును బరస్పరాసూయయు నంకు రించునట్లు చేసెను. అది కనిపెట్టి సింహము సమయముచూచి ప్రతి

దినమును వానిచెంతఁజేరి యిచ్చకపుమాటలు చెప్పి వానిమనస్సులో నుదయించిన ద్వేషాగ్నిని రగులుకొలుపుచుండఁగా, కొంతకాలమునకు వృషభములు తొంటియైకమత్యమును బోఁగొట్టుకొని యొండొంటియుత్కర్షమున కసూయపడుచు దూరదూరములఁ దొలఁగుచు తుదకొండొంటి నెడఁబాసి యొంటిగాఁ దిరుగసాగెను. అప్పుడు తన మనోరథము సఫలమయినందుకు సంతోషించి సింహము వేఱువేఱ వానిమీఁద బడి యొకదానితరువాత నొకదానినిగా చంపి వాని మాంసముతో నాప్యాయనముగా విం దారగించెను.

గీ. అరసి చూడంగ నైకమత్యంబుతోడ
నుర్వి సరివచ్చుబలము వేఱొకటి లేదు
ధర నసూయచే నైకమత్యంబు విడుచు
జనులు సుఖసాధ్యు లగుదురు శత్రువులకు.

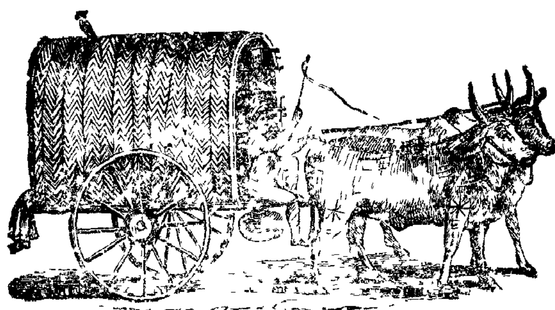

18. గొఱ్ఱెపిల్ల, తోడేలు

ఒకనాఁ డొక గొఱ్ఱెపిల్లయు తోడేలును ఏకకాలమునందు దాహము తీర్చుకొనుటకయి యొకయేటియొడ్డునకు వచ్చుట తటస్థించెను. ప్రవాహమునకు పై భాగమునఁ గొంతదూరములో తోడేలును

క్రిందిభాగమునఁ గొంతదూరములో గొఱ్ఱెపిల్లయు నీరు త్రాగుచుం డెను. అప్పుడు తోడేలు గొఱ్ఱెపిల్లను జూచి దానితో కలహము పెట్టు కొనఁదలఁచి కోపదృష్టితో "పానమునకు పనికిరాకుండ నేను త్రాగు చున్న నీ రిట్లేల కలఁచి పాడు చేయుచున్నావు" అని యడిగెను. ఆ మాటలకు భయపడి గొఱ్ఱెపిల్ల "స్వామీ! మీరు ప్రవాహమునకు పైని జలపానము చేయుచున్నారు. నేను ప్రవాహమునకు దిగువను దూరముగా నీరు త్రాగుచున్నాను. కాఁబట్టి నామూలమున ప్రవాహము పైనీరు కలఁగుట సంభవింపదు" అని మహావినయముతో మనవిచేసెను. "ఇది యట్టుండనిమ్ము. ఆఱుమాసములక్రిందట నన్ను నీవు చాటునఁ దిట్టినావఁట, ఎందుకుఁ దిట్టినావు?" అని కన్నెఱ్ఱ చేసి తోడేలు కేకవేసెను. "అయ్యా! ఆఱుమాసములక్రిందట నేను పుట్టనేలేదు. తమ్మిట్లు దూషించినది నేనుగాను" అని గొఱ్ఱెపిల్లమరల నమ్రతతో విన్నవించెను. అందుమీఁద తోడేలు దానితో వాదు లాడుటవలనఁ గార్యము లేదని యెఱిఁగి మఱింతకోపము తెచ్చుకొని పటపట పండ్లు కొఱుకుచు "నన్ను తిట్టినది నీవు కాకపోయినయెడల నీతండ్రి అయియుండును. ఎవరు చేసినను నేరమొకటే" అనిపలికి గొఱ్ఱెపిల్లమీఁదఁబడి దానిని చంపి భక్షించెను.

గీ. దుష్టు లగువారు పరులకు దోసఁగు చేయఁ
గారణం బేదొ కల్పింత్రు కలహములకు.
కావునను బుద్ధిమంతులు తా వెఱింగి
దుష్టులనును దూరఁబుగాఁ దొలఁగ వలయు.

19. ఎద్దులు బండిచక్రములు

సరకులతోను జనులతోను నిండియున్న బరువుబండి నొక దానిని బలమయిన యెద్దులు రెండు లాగుకొనిపోవుచుండఁగా వెనుక వైపునుండి చెవులుగిపెట్టునట్టుగా బండిచక్రమును కిఱ్ఱుకిఱ్ఱుమని ధ్వని చేయసాగెను. అప్పు డావృషభములు వెనుకఁ దిరిగి చూచి "యింత బరువును వహించి మాటాడక బండి యీడ్చుకొని మేము పోవు చుండఁగా, ఊరక మీ రఱచెద రేమి?'. అని చక్రముల నడిగెను.

గీ. కష్టపడునట్టివారు లోకంబుతోడ
మొఱ్ఱ పెట్టరు తమకష్టములను గూర్చి;
వట్టివారలె యఱతురు మిట్టిపడుచు
గొడ్డుగేదెల కఱపులు గొప్ప కావె?

20. తోడేలు, కొంగ

తోడేలొకటి మేకను జంపి భక్షించుచుండఁగా దాని యెముక యొకటి గొంతుకలోఁ గ్రుచ్చుకొని నొప్పిగలిగింపఁ జొచ్చెను. అది యూడఁదీసికొను శక్తిలేక బాధపడుచు మూల్గుచు తోడేలు దారిని బోవువారి నెల్లఁ జూచి తనయాపద తొలఁగించినయెడ గొప్ప యుపకారము చేసెద నని ఘోషించుచు వచ్చెను. ఆమొఱ్ఱ విని జాలిపడి దగ్గఱకుఁ బోయి గొప్పబహుమానము దొరకునన్న యాశ చేత నొక కొంగ తనమెడ తోడేలు గొంతుకలో దూర్చి యెముక నూడఁబెఱికి తన కిచ్చెదనన్న బహుమాన మిమ్మని యడిగెను. అప్పుడు తోడేలా కొంగను జూచి "నీకు బుద్ధి లేనట్టున్నది! నీవు నా నోటిలో తల పెట్టినప్పుడు కసుక్కున కొఱుకక దయ తలఁచి విడిచిపెట్టలేదా? నీ కింతకంటె నేమి యుపకారము కావలెను? నీ

వింకను తృప్తినొందక సిగ్గులేక బహుమానము కావలెననుచున్నావా? ఇఁక మాఱుమాటాడక దూరముగా తొలగిపో'' అని సాగనంపెను.

గీ. అల్పజనులకు నుపకార మాచరింప
నపకృతి యొనర్పమియె గొప్పకృప తలంప;
పాములకుఁ బ్రేమతోడను బాలు పోయఁ
గలుగుఫల మెల్ల విషమె వర్ధిలుట కాదె?

---

21. తెప్పల గొంటు దుప్పి

పూర్వ మొకప్పు డొకదుప్పి రోగముచేత మేతకయిదూరము నడవలేక యొకపచ్చికబయల పరుండి మెల్ల మెల్లగా నడుచుచు, అందిన గడ్డిపఱకలు మేయుచుండెను. ఇంతలో దాని చుట్టము లన్నియు ప్రతిదినమును దాని క్షేమమును విచారించుటకయి వచ్చుచు పోవుచు నుండి యక్కడ గడ్డి యంతయు మేసిపోయెను. ఆ దుప్పి యందుచేత మేఁత దొరకక రోగమువలనఁగాక బంధువుల యాదరమువలననే పస్తుపడి చచ్చిపోయెను.

గీ. వసుధలో బంధువర్గ మీవరుసగానె
చూతు మని వచ్చి బాధింత్రు చుట్టములను;
వారు చేయుసాయంబు దైవంబె యెఱుఁగు,
పాఁడగు గృహస్థు వారి మేపంగ లేక.

---

22. వేటకాఁడు, పావురము

వేఁటకాఁ డొకఁడు పిట్టవేఁటకయి యరణ్యమునకుఁ బోయి యొక చెట్టుకొమ్మమీఁద పావుర మొకటి కూరుచుండి యుండఁగాఁ

జూచి, దానిని చంపుటకయి గుఱిచూచి బాణమువేయఁ బోవు చుండెను. ఆ తొందరలో వాఁడు గుఱి కుదుర్చుకొనుటకయి వెనుక వెనుకకే జరుగుచు, క్రిందఁ జూడక యొక్క త్రాఁచుపాముమీఁద నడుగు వేసినందున, ఆ కృష్ణసర్పము వానికాలొడిసి కఱిచెను. అప్పుడు వాఁడు గుఱి తప్పిపోఁగా విల్లు జాఱవిడిచి విషబాధచేత క్రిందఁ బడి, తానొకసాధుజంతువుప్రాణము గొనఁ దలఁచినందుకు శిక్షగా తన ప్రాణమునకే భంగము వచ్చినదని విలపించుచు ప్రాణములు విడిచెను.

గీ. క్రూరులై యన్యులకును నిష్కారణముగఁ
ప్రాణహానిఁ జేయఁగ యత్నపడెడివారు
తీఱనివిపత్తులను దామె తెచ్చుకొనుచు
దుఃఖపడుదు రావల నాత్మదోషమునకు.

---

23. జ్యోతిష్కుఁడు, పాంథుఁడు

ఇద్దఱుబాటసారు లొకనాఁటిరాత్రి వెన్నెలలో ప్రయాణము చేయుచుండఁగా, వారిలోనొకఁడు జ్యోతిష్కుఁడయినందున మఱు నాఁడు తనకార్యము గ్రహగతినిబట్టి యెట్లు నడుచునో చూడవలయు నని యాకాశమున నక్షత్రములవంకఁ జూచి వ్రేళ్లుమడచి లెక్కించుచు నడిచి క్రిందచూడక దబాలున గోతిలో కూలి కాలికి దెబ్బ తగిలించుకొనెను. అప్పుడు తోడిపాంథుఁ డాజ్యోతిష్కుని గోతిలో నుండి లేవఁదీసి గాయమునకు కట్టుగట్టి "మిత్రుఁడా! ఇప్పుడు సంప్రాప్తమయిన యీదురవస్థనుబట్టి యిఁకముందయిన జ్ఞానము తెచ్చుకొని యాకాశమునందు గ్రహములగని గ్రహములకు విడిచి

పెట్టి భూమిమీఁద నీగతిని నీవు చూచుకొనుటకు నేర్చుకొమ్ము" అని బుద్ధిచెప్పెను.

గీ. జనుఁడు తనబాగుకొఱకు నక్షత్రములను
గ్రహములను నమ్మి వానిపై కాచుకొనక,
శక్తివంచన లేకుండ శ్రమము పడుచుఁ
దనప్రయత్నంబునే నమ్ముకొనఁగ వలయు.

24. తాబేలుః, గరుడపక్షి

తాబే లొకటి భూమిమీఁద నొకకొలనిలో చిరకాలము వాసముచేసి విసుఁగుచెంది, ఆకాశమున విహరించి యచ్చటి వింతలను జూడవలెనన్నకోరిక గలదయి కన్నవారిని బిలిచి తన్నెవరయిన గగనమార్గమున గొనిపోయి ప్రపంచమెల్లఁ జూపినయెడల భూమిలో నొకచోట ననర్ఘరత్నములతో నిండియున్న నిక్షేపమును చూపెద

నని చెప్పఁజొచ్చెను. వాగ్దానమును నమ్మి సంతోషించియొకగరుడపక్షి యాకూర్మమును ఖేచరమార్గమునఁ ద్రిప్పి సమస్తమును జూపెదనని యొప్పుకొని, దానిని మేఘమండలమువఱకును గొనిపోయి చూపి, నీవు చూపెద నన్నరత్ననిధి యెక్కడనున్నదని యడిగెను. అది రత్నము లున్నస్థలమును జెప్పలేక నీళ్ళు నములుచు నూరకుండఁగా గరుత్మంతుఁడు కూర్మము తన్ను మోసముచేసినదని గ్రహించి తన కాళ్ళపట్టు విడిచి మేఘములలోనుండి దాని నొకపర్వతముమీఁదఁ గూలవిడిచెను. ఆపాటుచేత కూర్మము సంధులు పగిలి చావఁగా, గరుడుఁడు దిగి వచ్చి దానిమాంస మాప్యాయనముగా భక్షించి తన దారిని బోయెను.

గీ. చేతఁగానివాగ్దానముల్ చేయరాదు,
చేసెనేనియుఁ దప్పక చేటు మూఁడు,
వట్టియాశల నూరక పెట్టు నేని,
తనకుఁ బరులకుఁ గూడ ఖేదంబు గలుగు.

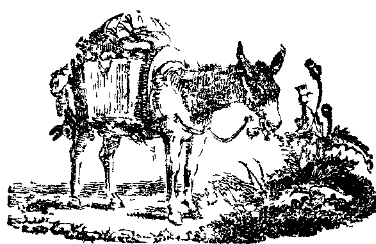

25 కప్ప, నక్క

ఒకకప్ప చెరువులోనుండి పయికి దుమికివచ్చి గట్టుమీఁదఁ గూరుచుండి, చుట్టుపట్ల నున్నమృగములతోఁ దాను ఘనవైద్యుఁడ

ననియు సమస్తరోగములను కుదర్పఁగలననియుఘోషించెను. బడబడలాడుచు పిడుగువానవలెఁ గురిపించిన యాశబ్దాడంబరమున కాశ్చర్యపడి, ఆప్రసంగముయొక్క యర్థ మేమియుఁ దమకు తెలియక పోయినను చుట్టుపట్లజంతువు లామండూకరాజుయొక్క పాండిత్యమును మెచ్చుకొని యతనిప్రతిజ్ఞలకు సంతోషింపఁ జొచ్చెను. ఇట్లుండ నాగుంపులోనుండి యొకనక్కముందునకువచ్చితిరస్కారముతో "నీగిం గురుగొంతుకయు నీ చప్పిడి దౌడలును నీమేనిపొడలవ్యాధియుబాగు చేసికోలేని నీ విత‌రులవ్యాధుల నెట్లు కుదుర్పనేర్తువు" అని యడిగెను. ఆమాటలు విని మృగము లన్నియు దూరముగా తొలఁగి పోయెను.

గీ. పరులలోపంబులను జక్కఁబఱతు ననెడు
వాఁడు తీర్చుకోవలె స్వలోపములఁ దొలుత;
తనదురోగంబునే మాన్పుకొనఁగలేని
వైద్యుఁ డొరులరోగము లెట్లు బాగుచేయు?

26. గాడిద, ముండ్లపొద

పొలముకాపు కాఁడు తనపొలములో నానావిధములైన ధాన్యములను మూటలుకట్టి యొకగాడిదమీఁద వేసి యింటికి మోపించుకొని పోవుచుండఁగా, ఆగాడిద త్రోవలో ముండ్లపొద నొకదానిని

జూచి యాఁకలిగొని యుండుటచేత దానియొద్దకు పరుగెత్తి యాకులు కొఱికి తినుచు, "నాకు పనికిరాకపోయినను నే నిప్పుడు మోసికొని పోవుచున్న యీధాన్యముతో రుచ్యము లయినవిందులు గుడిచి యెందఱో యానందింపఁ దలఁచుకొని యుందురు. వీనితోఁ జేసిన యేపిండివంటకం బైనను నానోటి కీముండ్లపొదయే యెక్కువ రుచికరముగానుండును" అని తనలో తానాలోచించుకొన మొదలుపెట్టెను.

గీ. ఒక్కనికి మంచియన్నమై యుండునదియె
యన్యునకు నుర్విలో విష మగుచు నుండు,
కావునను, లోకమందు సుఖ బు కలుగు
వివిధజనులకు వివిధవస్తువులవలన.

---

27. భరతపక్షి దానిపిల్లలు

ఒకభరతపక్షి తాను పిల్లలు పెట్టినచేను పండి కోఁతకుసిద్ధము కాఁగా, తనపిల్లలకు ఱెక్కలువచ్చి గూటిలోనుండి యెగురఁగలుగుటకు లోపలనే కోఁతగాండ్రువచ్చి పొల మెక్కడఁ గోయుదురో యనుభయముచేత తాను మేఁత తెచ్చుటకయి వెళ్ళబోవునపుడు తనపిల్లలను బిలిచి తానులేనిసమయమున దెవ్వ రేమనుకొందురో యామాట లన్నియు శ్రద్ధతో విని తాను వచ్చినతరువాతఁ దనతోఁ జెప్పవలసినదని చెప్పిపోయెను. అది వెళ్ళినతరువాత పొలముకాపు పక్కడకు వచ్చి తనకొడుకుతో "పొలము పండి కోఁతకు సిద్ధమయినది. రేపటిదినము నీవుపోయి మనపొరుగువారిని చేనుగోయుటకు సాయము రండని పిలువు" అని చెప్పెను. ఆమాటలు, విని తల్లి రాఁగానే చెప్పి పిల్లలు తమ్ము వెంటనే మరియొకచోటికిఁ దీసికొనిపొమ్మని యడుగఁగా"మీరు తొందరపడ నక్కఱలేదు. పొలముకాపు పొరుగు

వారితోఁ గూడ నమ్ముకొన్నందున రేపు కోఁత జరుగదు" అని తల్లి వానికి ధైర్యము చెప్పెను. మఱునాఁడు మేతనిమిత్తము పోవు నప్పుడుకూడ తల్లి పిల్లలకు గతదినమునఁ జెప్పినట్లే చెప్పిపోయెను. అటుపిమ్మట పొలముకాపు పక్కడకు వచ్చి పొరుగువారు వత్తురేమో యని కొంతసేపు కాచుకొనియుండి వారెంతసేపటికి రాకపోఁగా, కొడుకును జూచి "మన మిఁక పొరుగువారిని నమ్ముకొన్న కార్యము లేదు. నీవీసాయంకాలమే పోయి నీపినతండ్రి మొదలయిన మనచుట్ట ములను రేపు తెల్లవారకమునుపే కోఁతకు తోడురండని చెప్పిరా" అని చెప్పిపోయెను. ఈసంగతికూడ పిల్లలు తల్లి రాఁగానే చెప్పి భయపడసాగెను. అప్పుడు తల్లి పిల్లలజడుపు తీర్చి "మీరు విన్న దింతేయయినపక్షమున మీరు భయపడవలసినపని లేదు. మఱియొకరి పనినిమిత్తమై చుట్టము లెప్పుడును పిలువఁగానే రారు. రేపటిదిన మేమి జరుగునో మీరు శ్రద్ధతో విని నాకు చెప్పుఁడు." అని మఱు నాఁడు మరల నెర తెచ్చుటకయి పోయెను. నాఁడు నిన్నటివలెనే పొలముకాపు ప్రాతఃకాలముననే వచ్చి వేచియుండి యేవేళకును జుట్ట ములు వచ్చుజాడ కానక విసిగి కొడుకును జూచి "మన మితరుల తోడ్పాటున కాసపడకూడదు. రేపు నీవు వచ్చునపుడు మంచికొడ వండ్లు రెండు తీసికొనిరా. రేపు మన మిద్దఱమే చేనుఁగోఁత మొదలు పెట్టుదము" అని చెప్పిపోయెను. ఆమాటలు విని పిల్లలు మరల చెప్పఁ గానే తల్లి, "ఇఁక మన మిక్కడ నిలువఁగూడదు. పొలముకాపు తాను సొంతముగాపనిచేసికోఁదలఁచినప్పుడు రాక మానఁడు. మనము శీఘ్రముగా పోవలెను" అని యప్పుడే తన పిల్లలను దీసికొని మఱి యొకచోటికిఁ బోయెను. అనుకొన్నట్టుగా మఱునాటియుదయకాల ముననే పొలముకాపును కొడుకును వచ్చి పొలము కోఁత మొదలు పెట్టిరి.

గీ. పనిని జక్కఁగ నొనరింప వలయు నన్న
స్వయముగాఁ దాసె చేసికోవలయు నెపుడు ;
కార్యమును దాసె చేసికోఁ గలుగునేని,
పరులసాహాయ్యమున కాశపడఁగఁ దగదు.

---

28. జోస్యుడు

ఒకనాఁటిరాత్రి జోస్యుఁడొకడు రచ్చచావడిలోఁ గూరు చుండి పురజనులను పోగుచేసి వారికి భావిఫలములను జెప్పుచుండెను. అతఁడాప్రకారముగా వ్రేళ్లుమడచి లెక్కలువేయుచు, ఆకాశము వంకఁ జూచి నక్షత్రములను గణించుచు, మహోత్సాహముతో నూరి వారియదృష్టముల నెల్లఁ జెప్పుచుండఁగా నానడుమ నొకఁడు వచ్చి జ్యోతిష్కుని జూచి "స్వామీ ! మీయింట దొంగలు పడినారు" అని కేక వేసెను. ఆకేక చెవిని బడఁగానే జ్యోతిష్కుఁడు తొందర పడి లేచి యూరివారిభాగ్యములను వదలివేసి తనభాగ్యమును జూచు కొనుటకయి యింటికేసి పరుగెత్త మొదలుపెట్టెను. అప్పు డాశుభ వార్త తెచ్చినమనుష్యుఁడు పరుగెత్తుచున్న జోస్యుని నిలిపి "అయ్యా! ఇందఱి యదృష్టములను దెలిసికొన్న మహానుభావులకు మీకు మీ యదృష్ట మేల తెలియలేదు ?" అని యందఱిముందఱ నడిగెను.

గీ. సర్వవిదుఁడైన దేవుఁడు జనులమేలు
కొఱ కనాగతము మఱుఁగు పఱిచియుండ,
బూటకపుమాట లగుమ ర్యకీటకములు
భావి నెఱఁగింపఁ గలరంట భ్రాంతి కాదె ?

29. ఎలుఁగుబంటి, సింహము. లేడి

ఒకలేడిని జంపి యది తనకే రావలెనని యెలుఁగుబంటియు, తనకే రావలెనని సింహమును తగవులాడి, ఘోరయుద్ధము చేసి యలసి సొమ్మసిల్లి సింహభల్లూకములు రెండును క్రిందపడెను. అవి యట్టికదలలేని యవస్థలో నుండఁగా నప్పు డాదారిని బోవుచున్న నక్కయొకటి చూచి మెల్లగా సమీపమునకు వచ్చి యవి కదల మెదలలేకుండుట కనిపెట్టి యాలేడిని నోటఁ గఱచుకొని నిర్భయముగా నడవసాగెను. ఆచౌర్యమును దాపుననే యుండి కన్నుల మంటగాఁ జూచుచుండియు నేమియుఁ జేయఁజాలక సింహభల్లూకములు నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు "ఇది యంతయు మనకు పరస్పర వివాదమువలన వచ్చినలాభము. మనయిద్దఱిలో నొక్కరికిని దక్కకుండ నడుమ పాడునక్క యొకటి వచ్చి యీలేడిని మనకన్నుల యెదుటనే యీడ్చుకొని పోవుచున్నది" అని విచారింప సాగెను.

గీ. తాము తమలోన నధికులు తగవు లాడ
నడుమ నల్పులు లాభంబుఁ బడయు చుంద్రు,
పోరు నష్టియు మఱిమఱి పొందు లాభ
మనెడు లోకోక్తి మిగుల సత్యంబు గాదె?

---

30. గ్రద్ద, నక్క.

గ్రద్దయొకటి యొక్క చెట్టుకొనకొమ్మనుఁ గూడు కట్టి పిల్లలను బెట్టి వానిమేఁతకయి యేదయినజంతువు దొరకునాయని క్రిందఁ జూచుచుండఁగా, దూరమున నెండలో చలి కాచుకొనుచు నొక్కనక్క పిల్ల దానికంటఁ బడెను. కంటఁ బడుటయే తడవుగా గృధ్రము బాణ వేగమున క్రిందికి దిగి వచ్చి మృత్యుదేవతవలె జంబుక శిశువును కాళ్ళతో తన్నుకొని పయి కెగిరి పోవుచుండఁగా, ఇంతలో దానితల్లి వచ్చి కన్నులనీరు పెట్టుకొని తనబిడ్డప్రాణమురక్షింపవలసిన దనియు తానేక పుత్రశోకమును సహింపజాల ననియు, బహువిధము లయిన దీనాలాపములు పలికి గృధ్రమును వేఁడుకొనెను. గ్రద్ద తనగూడు చెట్టుచివర నున్నందున నక్క కంద దనియు, వేఱువిధముగా పగదీర్చు కొనుట దానికి సాధ్యము కాదనియు, తలఁచి దానిమొఱ్ఱ యాలింపక యనాదరము చేసి యానక్కపిల్లను దనపిల్లలపొట్టను బెట్టుటకయి తిన్నగా తనగూటిలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. అందుమీఁద నక్క మిక్కిలి కోపముతో పరుగెత్తుకొనిపోయి యాసమీపమున మార్గస్థులు కొందఱొకవృక్షము క్రింద వంట చేసికొనుచుండఁగా పొయిలోని బగబగ మండుచున్న కొఱకంచొక్కటి నోరఁగఱచుకొని వచ్చి పగసాధింపవలెనన్న యుద్దేశముతో గ్రద్దగూడుపెట్టిన చెట్టుమీఁదికెగఁ బ్రాఁకుచుండెను. మండుచున్న కొఱవితో వచ్చి నక్క మొట్టమొదటి

కొమ్మమీఁదికి దుముకఁగానే యగ్నిజ్వాలచేత తనకును తనకుటుంబము నకును అకాలప్రళయము వచ్చునని భయపడి గ్రద్ద మంచిమాటలు చెప్పి బతిమాలుకొని యప్పుడే నక్కపిల్లను నక్కకిచ్చి పంపివేసెను.

గీ. పరులకును బాధ గలిగించువారలకును
నేఁడో మఱునాఁడో యెప్పుడో కీడు మూఁడు,
క్షితిఁ బ్రజాపీడకులు సురక్షితుల మంచుఁ
బొంగుచున్నను దప్పక పొసఁగు చేటు.

31 నూతిలో బడ్డ నక్క

నక్కయొకటి ప్రమాదవశమున నూతిలోఁబడి గోళ్ళతో నూతి యంచు పట్టుకొని పయికిఁ జూచుచు నీటిమీఁద తేలియుండెను. ఇట్లుండగాఁ గొంతసేపటి కక్కడ కొకతోడేలు వచ్చి పయినుండి నూతిలో తొంగిచూచెను. తోడేలును జూచి నక్క సంతోషించి "ఓమిత్రుఁడా! నాపాలిటిభాగ్యదేవత సమయమునకు నిన్నిక్కడకుఁ బంపినది. నీవు వెంటనే యొక త్రాడు నూతిలో వేసి నన్నుఁ బైకిఁదీసి నా ప్రాణము రక్షించి పుణ్యము కట్టుకొమ్ము" అని దీనముగా వేడుకొ

నెను. నక్కకు సంభవించిన ఘోరవిపత్తునకు జాలిపడి తోడేలు "ఓ మిత్రుఁడా! నీకు సంభవించిన యీయాపద నాకు వచ్చినట్లు పరితపించు చున్నాను. బుద్ధిమంతుఁడ వైననీ కిట్టివిపత్తెట్లు సంప్రాప్తమయినది?" అని యడిగెను. "మిత్రుఁడా! నీకు నిజముగా నామీఁద ప్రేమయున్న పక్షమున జాలిపడుచు నిలుచుండక శీఘ్రముగా సాయము చేయుము. నేను నీటిలో మునిఁగి చావఁబోవుచున్నప్పుడు జాలిమాటలు పొడి మాటలవలన నాహృదయమున కూఱట కలుఁగఁ బోదు" అనినక్క పలికెను.

గీ. కరుణ గలమిత్రుఁడైనది కానిదియును
గష్టకాలంబునఁ గనుమ్ము కానవచ్చు,
కష్టవేళఁబిల్వక వత్తు రిష్టసఖులు
పిలిచిననుగాని రాకుంద్రు కలిమి వేళ.

---

32. వాయువు, సూర్యుఁడు

పూర్వ మొకప్పుడు తమయిద్దఱిలో నెవ్వఁ డధికుఁ డని వాయుదేవునకును సూర్యునకును వివాదము సంభవించెను. అప్పుడు వారామార్గమున నొకబాటసారి పోవుచుండఁగాఁ జూచి వానిపయి బట్టలు ముందుగా నెవ్వరు తీయించివేయఁ గలుగుదురో పరీక్షించి దానినిబట్టి తమతమ సామర్థ్యతారతమ్యనిర్ణయమును చేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. వాయువు ముందుగా తనబలమును చూపుట కొప్పుకొని సూర్యుఁడు మేఘములచాటునకుఁ దొలఁగఁగా, వాయు దేవుఁడు పర్వతగుహలు మాఱుమ్రోయునట్లు మహాధ్వనితో బయలు దేఱి తనకు వానను బాడ తోడుపఱుచుకొని యామార్గస్థులమీఁదఁ బడి చలిచేత వజవజ వడఁకునట్లుగా వీచుచు వానిమీఁదఁదనబలము

నంతను జూపసాగెను. గాలి గట్టిగా కొట్టినకొలఁదిని వాఁ డంత కంతకు శీతముచే నధికబాధ పడుచు పయిబట్టను దీసి వేయుటకు మాఱుగా మఱింత గట్టిగా కప్పుకొని నెత్తిమీఁద సహితము ముసుఁగు వేసికొన నారంభించెను. అంతట సూర్యుఁడు మెల్లఁగా మేఘమండలములోనుండి నిశ్శబ్దముగా బయలువెడలి తనకిరణప్రసారముచేత చలినంతను తఱిమివైచి గాలివానపాలై యలసియున్న యాపాంథునిమీఁద వేఁడికిరణములు సూటిగా పఱచి యుష్ణముచే దేహమంతయు చెమ్మట పట్టునట్లు చేసెను. ఆయెండవేఁడిమికి వాఁడు బయల నిలువలేక యొకచెట్టునీడకు పరుగెత్తి తనపై బట్టతీసి క్రిందఁ బడవైచెను.

గీ. మీఁదబడి తీవ్రభాషలు మిగులఁ బలికి
బలిమిమైఁ బని చేయింపఁ గలుగుకంటె
దూరమునుండి మేనంటి తూలనాఁడ
కెంతపనియైన వడిగఁ జేయింపవచ్చు.

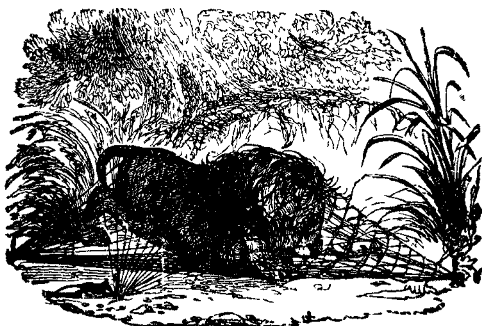
---

33. సింహము, మృగములు

ఒకనాఁడు సింహమును మఱికొన్ని మృగములును జేరి సంధి చేసికొని తా మితరులమీఁద దాడివెడలునప్పుడుగాని తమమీఁద నితరులు దండెత్తినప్పుడుగాని పరస్పరసాహాయ్యము చేసికొనుచుండుటకయి యొడంబడిక యేర్పఱుచుకొనెను. అటు తరువాత నొకసారి సింహమును మఱిమూఁడు మృగములును గలిసి బయలుదేఱి వేఁటకుఁబోయి యొక బలిసిన జింకను బట్టుకొని చంపెను. వానిలో నొకమృగము సంధినిబంధనల ప్రకారముగ జింకను నాలుగుభాగములుగా భాగించి ముందుగా తనయిష్టము వచ్చిన భాగమును పటు

కొనుటకై నాలుగు భాగములను రాజుముందు పెట్టెను. అంతట సింహ మాభాగములను వేఱు వేఱ వ్రేలితోఁ జూపుచు "ఇది నేను సింహము నయినందున వంశపరంపరాగతస్వాతంత్ర్యముచేత నాకు రావలసిన యగ్రభాగము. అది మనము చేసికొన్న యొడంబడికను బట్టి శత్రువుతో యుద్ధము చేయవలసి వచ్చినప్పుడు విశేష భారము నాబాహువులమీఁదనే పడవలసి యుండుటచేత నాకు రావలసిన భాగము. ఆవలిది నేను మృగరాజు నగుటచేత ప్రజ లయిన మీరా రరి యర్పణము నాకు సమర్పింపవలసిన భాగము. ఆమిగిలినది నాకిప్పుడు క్షుద్బాధ యధికముగా నుండుటను బట్టియు నావద్ద పూర్వసంచితము లేక పోవుటను బట్టియు నే ననివార్యముగా గ్రహింపవలసిన భాగము. కాఁబట్టి బుద్ధిమంతులయిన మీరా రీనాలుగు భాగములును నాకు వదలివేసి మేఁత వెదకుకొనుటకై యింకొకచోటికి శీఘ్రముగాఁ బొండు" అని పంపివేసెను.

గీ. తనకు నధికునితో మైత్రి నొనరుచు నెడ
　నిజ మయిన సౌఖ్యము లభింప నేర దెపుడు
　సర్వవిధములఁ దనకోడిసములతోడఁ
　జేయుమైత్రియె సర్వదా శ్రేయమిచ్చు.

34. సింహము, ఎలుక

సింహ మొకటి యెండలోఁ దిరిగి యలసి వచ్చి యొక మఱ్ఱి చెట్టునీడను పరుండి విశ్రమించు చుండఁగా నెలుక యొకటి పరిగెత్తి

కొనివచ్చి దానిమీఁదినుండి దుముకుట తటస్థించెను. దానిపాద ములు సోఁకుటచేత మేల్కని సింహ ములికిపడి లేచి నిద్రాభంగము చేసినందునకయి మహారోషముతో చేయెత్తి యాయెలుకను కొట్టి చంపఁబోయెను. అప్పు డాయెలుక భయముచేత దేహము కంప మొంద గద్గదస్వరముతో "స్వామీ! నేను క్షుద్రజంతువను. దేవర వారిమహిమ నెఱుఁగలేక యవివేకముచేత నేను చేసిన యీయప రాధమును క్షమించి నాకు ప్రాణదానము చేయుఁడు. మృగసార్వ భౌము లయిన యేలినవారు దండనార్హము లయినమహాజంతువుల పయిఁ బ్రయోగింపవలసిన యీనఖములను నావంటియల్పజంతువు రక్తముతో మయిల పఱుచుట ధర్మము కాదు" అని దీనముగా వేఁడుకొనెను. ఆయార్తవాక్యములకు హృదయము కరఁగిన దయి సింహము కరుణించి దానిని చంపక విడిచిపెట్టెను. అంతట మూష కము తాను బ్రతికియున్నంతకాలమును మేలు మఱవ నని పలికి మ్రొక్కి వీడ్కొని తన బొరియలో దూఱెను. అటుతరువాతఁ గొంత కాలమునకు సింహ మాహారమునిమిత్తము వనమునందు విహారము చేయుచు వచ్చి ప్రమాదవశమున వేఁటకాఁడు పన్నిపోయిన వలలోఁ బడి యామృత్యుపాశములనుండి తప్పించుకొనుటకు శక్యము కాక భయంకరముగా నఱచుచు చిక్కులుపడుచుండఁగా, ఎలుక దాని కంఠస్వరము విని తనకలుగులోనుండి వెడలివచ్చి యెదుట నిలిచి, తాను మున్నుపకారము పొందినయెలుక యగుట తెలిపి సింహ మును భయపడవలదని చెప్పి కృతజ్ఞత బయల్పడునట్లుగా కోమలము లైన తనదంతములతో వేఁటకాఁడు వచ్చులోపల వలత్రాళ్ళన్నియు తెగఁగొఱికి సింహమును మృత్యుముఖమునుండి విడిపించెను.

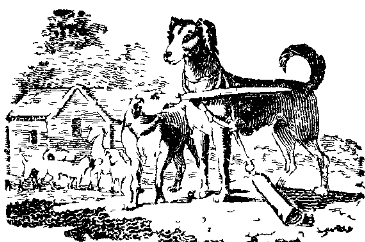
గీ. కొన్ని వేళల నల్పులు కూడఁ దాము
ఘనులకును గొడు చూపంగఁ గలిగి యుంద్రు;
కావునను దామె ఘనులంచు గర్వపడక
సర్వజనులకు నుపకృతి సలుపవలయు.

---

35. గ్రద్ద, కప్ప, యెలుక

ముండ్లపొదలతో నిండియున్న యొకగుంటయొక్క స్వామ్యము నిమిత్తమయి యొకదినమున నెలుకయు కప్పయు తగవులాడ నారంభించెను. ఆతగవులాట యంతకంతకు ముదిరి కొన్నిదినములలో ఘోరయుద్ధముగా మారెను. ఆయుద్ధములో మధ్యమధ్యమూషకము తన కన్నములోనుండి యాకస్మికముగా పయికివచ్చి శత్రువుమీఁద పడి గాయపఱిచి మరలపోయి తనకలుగులో దూఱుచు వచ్చెను. ఆకపటయుద్ధమునకు సహింపక కప్ప రోషముతో "ఓపిరికిపందా! నీ వెప్పుడును దొంగవలె కన్నములోనుండి వచ్చి యేమఱుపాటున మీఁదపడుదువుగాని ధారాళముగా నెదుట నిలిచి రణశూరునివలె పోరాడఁగల పౌరుషము గలదానవు కావు. నీవద్ద నిజమయిన మగతనమున్న పక్షమున బయలికి వచ్చి బహిరంగముగా నాతో యుద్ధముచేయుము?" అని పిలిచి ద్వంద్వయుద్ధమునకు పురికొల్పెను. అప్పుడామెలుకయు కప్పయు గట్టుమీఁదికి వచ్చి నిలిచి గదలకు మాఱుగా చేతులలో చెఱియొక తెల్లుపుడకయు ధరించి గదాయుద్ధమున కారంభించెను. అదియంతయుఁ బయినుండి చూచుచున్న గ్రద్దయొకటి మింటినుండి బాణమువలె వానిమీఁద వ్రాలి యాపోటుబంట్ల రెంటిని చెఱియొక కాలితోను గోళ్ళసందున నిఱికించుకొని మొగతన్నుకొనిపోయి యొక చెట్టుకొమ్మమీఁద పెట్టుకొని కూరుచుండి యాస్వాయనముగా భక్షించెను.

సీ. ఒక్కచోటను వసియించుచుండువార
లొండొరులతోడఁ బోరాడుచుందు రేని,
హాని యిద్దరకునుగల్గుఁగాన, నట్టి
మనుజు లైకమత్యంబుతో మనఁగ వలయు.

36 చెడ్డకుక్క

ఒక మనుష్యుఁ డొకకుక్కను పెంచెను. అది యింటికి వచ్చిన వారిమీఁద నెల్ల మొఱుగుచు కనఁబడినవారి నెల్ల కఱవఁబోవుచు వచ్చుటచేత వాఁడు దానిమెడకొక పెద్దగుదెకట్టును కట్టి విడిచిపెట్టెను. ఆ వెఱ్ఱికుక్క యాగుదెకట్టు తనకు గౌరవసూచక మయినయలంకార మనుకొని మతింతగర్వము గలదయి తనతోడికుక్కలతో సహితము తిన్నగా మాటాడక వానిముందు తనయాధిక్యమును జూపుచు వానితోఁ గలిసి మెలఁగుటయే తనకు లాఘవమని భావించుకొనుచుండెను. ఇట్లది గర్వముచేత విఱ్ఱవీఁగుచుండఁగా దానిచే ననాదరము చేయఁబడిన మిత్రవర్గములో నొకటయిన ముసలికుక్క యొక్కటి దానివద్దకు వచ్చి "చెలికాఁడా! నీవిప్పుడు మెడను తగిలించుకొని కులుకుచున్న యీగుదెకట్టును జూచి నీవుసిగ్గుపడవలసినదే కాని గర్వపడవలసినపని లేదు. నీదుష్టచేష్టలను జూచి నిన్ను శిక్షించుటకయి యవమానచిహ్నముగా నీయజమానుఁడు దీనిని నీమెడను గట్టినాఁడే కాని నిన్ను గౌరవించుటకయి కట్టలేదు. కాఁబట్టి యిదిచూచుకొని విశ్వము మఱచి పొంగఁ బోకు" అని బుద్ధిచెప్పి దానికి గర్వభంగముచేసెను.

గీ. తలిదండ్రులు చెప్పుహితంబు వినక
దుష్టవర్తనులై స్వతంత్రుల మటంచు
నిక్కుదురు బాలకులు కొందరక్కటకట!
సిగ్గుపడ రార తమదు దుశ్చేష్టలకును.

37. రేకుచెట్టు, తెల్లుగడ్డి

నదీతీరమునందున్న యొక రేకుచెట్టు పెద్దగాలిచేత విఱిగిపోయి నదిలోఁ గూలి ప్రవాహవేగముచేతఁ గొట్టుకొనిపోవుచు, నదియొడ్డున పెరిగియున్న తెల్లుగడ్డిలోఁ దన కొమ్మలు తగులుకొనఁగా నిలిచి, అంతటి ఝంఝామారుతమునకా తెల్లుగడ్డి యెట్లు తాళఁగలిగెనో యని యాశ్చర్యపడి "నావంటి దృఢ మయిన మహావృక్షమును సహితము విఱిచి నేలఁ గూల్పఁగలిగిన యోరుగాలికి సహించి బలహీనతృణమ వయిన నీ వెట్లు సురక్షితముగా నిలువఁ గలిగితివి?" అని దాని నడిగెను. "ఆమహావాయువు నెదిరించుట నిష్ఫల మని తెలిసికొని నే నాసమయమునందు నీవలె స్వబలమును నమ్మి తలయెత్తుకొని ప్రతిఘటించి నిలువక గాలియొక్క యుద్రేక మడఁగువఱకు కొంతసేపు తల వంచుకొని యొదిగియుండి దానిని నామీఁదినుండి పోనిచ్చి గాలి వడి తగ్గినతరువాత మరల నెప్పటియట్ల తలయెత్తుకొని నిలువఁగలిగినాను" అని యది యుత్తర మిచ్చెను.

గీ. విక్కి విఱుగఁబడుటకంటె వినయముననె
సమధికప్రయోజన మెందు సంఘటిల్లు,
స్వల్పకాల మోర్పునఁ దల వంచుకొన్న
ఘనత నెప్పుడుఁ దల యెత్తుకొనఁగ వచ్చు.

38. గొఱ్ఱెతోలుకప్పుకొన్న తోడేలు

ఒక తోడేలు గొఱ్ఱెతోలు కప్పుకొనివచ్చి గొఱ్ఱెలమందలోఁ బ్రవేశించి యజమానుని కనుమానము కలుగకుండ రాత్రివేళ నొక్కొక్కగొఱ్ఱెనే చంపి భక్షింప మొదలుపెట్టెను. ఈప్రకారముగాఁ గొన్ని దినములు జరిగినతరువాత గొల్లవాఁడా మోసము కనిపెట్టి, గొఱ్ఱెవేషము వేసికొనియున్న యాతోడేలుమెడ కొకత్రాడుబిగించి, చేరువనున్న చెట్టుకొమ్మకు దానిని వ్రేలాడఁగట్టెను. ఆవింత చూచి చుట్టుపట్లపొలములలో నున్నగొల్లవాం డ్రక్కడకువచ్చి గొఱ్ఱె నేల యురితీయుచున్నావని యడిగిరి. "ఇది గొఱ్ఱెవేషము వేసినతోడేలు గాని నిజమయిన గొఱ్ఱెకాదు. ఏవేషములో నున్నను తోడేలును పట్టుకొన్నప్పు డెల్లను నే నీలాగుననే యురితీసెదను." అని చెప్పి పయిని గప్పుకొన్న చర్మము తొలఁగించి చూపి వారిభ్రమ నివారణము చేసెను. అప్పుడు వారందఱును మాయవేషము వేసినందున కిది తగినశిక్ష యని సంతోషించి వెడలిపోయిరి.

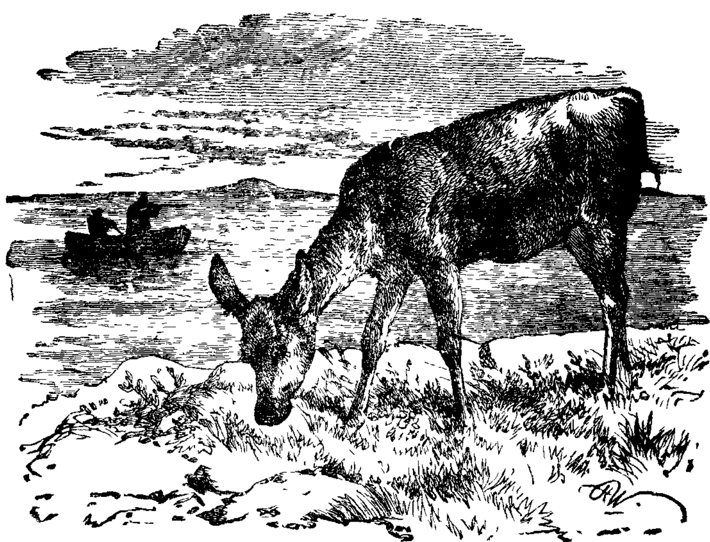
గీ. కపటవేషంబువలనను గలుగువాసి
వసుధ నిజము బయల్పడువఱకె నిలుచు,
కల్ల తెలిసినపిమ్మట నెల్లజనుల
మోసగానిని ద్వేషింతు రీసు పూని.

39. తోడేళ్లు, గొఱ్ఱెలు

తోడేళ్ళకును గొఱ్ఱెలకును దీర్ఘకాలము ఘోరయుద్ధము జరిగిన తరువాత తుద కుభయపక్షములవారును విసిగిపోయి సమాధానపడి యింతటినుండి పోరు మాని సుఖముగా బ్రతుకవలెనని నిశ్చయము చేసికొనిరి. గొఱ్ఱెలు తమ కావలికుక్కలను విడిచిపెట్టునట్లును, సంధి యేర్పాటులను పూర్ణముగా చెల్లించువఱకును నమ్మకము కలుగుట కయి తోడేళ్ళు తమపిల్లలను గొఱ్ఱెలవద్ద పూఁట పెట్టునట్లును, ఒప్పు కొందుమని తోడేళ్ళు రాయబారులను బంపఁగా గొఱ్ఱె లాయొడం బడిక యొప్పుకొని తమ కావలికుక్కలను బంపివేసెను. సంధిపద్ధతుల ననుసరించి తోడేళ్ళు తమపిల్లలను గొఱ్ఱెలయొద్దకుఁ బంపఁగానే యవి తల్లులు దగ్గఱ లేకపోవుటచేత నేడువ మొదలుపెట్టెను. అది సందు చేసికొని తా మిల్లడగా నప్పగించిన తమబిడ్డలను గొఱ్ఱెలు తిన్నగా చూడక యేడిపించినందున సంధి చెడిపోయినదని మిషపెట్టి తోడేళ్ళు గొఱ్ఱెలమీఁదఁ దాడివెడలి కావలికుక్కలు లేకపోవుటచేతనసహాయము లయి యున్నవానిపయిబడి వాని నన్నిటిని చంపి భక్షించెను.

గీ. తెలివి గలవారు దుష్టులపలుకు నమ్మి
యొక్కయప్పుడు నేమఱి యుండఁ దగదు
ఆత్మరక్షణ మేమఱి యహితు లాడు
తేనెమాటలు పాటింప హాని వచ్చు.

40 ఒంటికంటి జింక

ఒకజింకకు దైవికముగా కన్నొకటి పోయెను. అది యందు చేత మేఁతకయి ప్రతిదినము సముద్రపుదరికిఁ బోయి నీటివైపునుండి యేమియు నపాయము రాదనుకొని గ్రుడ్డికన్నువైపునకును వేఁట గాండ్రను కుక్కలను దూరమునుండి చూడఁగానే పారిపోవచ్చునని మంచికన్ను నేలవైపునకును బెట్టి మేఁత మేయుచుండును. ఇట్లు జరుగుచుండఁగా నొకనాఁ డిద్దఱు వేఁటకాండ్రు చిన్నపడవ యెక్కి దానికిఁ గనఁబడకుండ సముద్రముమీఁద మిక్కిలి చేరువకు వచ్చి గుఱి చూచి దానిని తుపాకితోఁ గొట్టిరి. గుండుదెబ్బ తగిలి చచ్చు నప్పు డది "అపాయము వచ్చు ననుకొన్న నేల వైపునుండి నా కేయపాయమును లేకపోయినది. అపాయము లేక సురక్షితముగా నుందు ననుకొన్న నీటివైపునుండియే నాకిప్పుడు ప్రాణాపాయము సంభవించినది. ప్రాణమునందలి యత్యాశచేత నేను నిష్కారణముగా

నడవి విడిచి సముద్రమునకు వచ్చి యీవిపత్తు దెచ్చుకొన్నాను.” అని పరితపించుచు ప్రాణములు విడిచెను.

గీ. ఒకటి దాఁ దలంపఁగ దైవ మొకటి తలఁచుఁ
గావునను మానవుఁడు తా జీవనంబు
కొఱకె యెపుడు నత్యాశఁ గైకొనక ధర్మ
చింత చేయ వలయు భగవంతు నమ్మి.

41. నక్క, తెవులుఁగొంటిసింహము

సింహము వ్యాధిబాధితమయి యున్నదని యరణ్యములో నొక్క ప్రవాదము కలిగెను. అందుచేత నప్పు డరణ్యములో నున్న మృగము లన్నియు సింహసందర్శనార్థము పోవ నిశ్చయించుకొనెను గాని నక్కమాత్రము వానితోఁ జేరి పోకపోయెను. అది యెఱిఁగి సింహము నక్కను పిలిపించి “నేను వ్యాధిగ్రస్తుఁడ నయి లేవలేకున్నప్పుడు తక్కిన సమస్తమృగములును వచ్చి నన్నుఁ జూచిపోవుచుండఁగా నీవుమాత్ర మేల రావైతివి?” యడిగెను. “స్వామీ! తక్కినజంతువుల కెంతప్రభుభక్తి కలదో యంతప్రభుభక్తి దేవర

వారియెడ నాకును గలదు. నేనును దేవరసందర్శనార్థమయి యనేక పర్యాయములు తమగృహాద్వారమువరకును వచ్చినాఁడను. అయినను స్వామిదర్శనమునకు వచ్చినమృగము లన్నియు లోపలికిఁ బోవుటయే కాని మరల వెలుపలికి రాకుండుట గుహాముఖమునందలి యడుగుల జాడవలనఁ దెలిసికొని గుహాలో నేదో వైపరీత్య మున్నదని భయ పడి లోపల నడుగిడుటకు సాహసింప లేకపోయినాను '' అని నక్క ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. నిజముగా సింహమునకు రోగపీడ కలుగనే లేదు. ఈమిషమీఁద మృగములను లోపలి కాకర్షించి యనాయాస ముగాఁ జంపి భక్షింపవచ్చునని సింహామే యీాపన్నుగడ పన్ని వట్టి ప్రవాదము వేసినది.

గీ. పరులకుఁ దటస్థమైనయాపదలవలనఁ
దెలివి గలవారు బుద్ధిని దెచ్చుకొంద్రు,
కావునను బుద్ధిమంతులు కన్నుగలిగి
యనయమును లోకవృత్తంబు లరయవలయు.

---

42. డేగ, కాపువాడు

ఒక కాఁపువాఁడు తనచేనిలోనిజొన్నకంకు లన్నియు కాకులు తిని పోవుచుండుటచేత వానిని పట్టుకొనుటకయి చేరువచెట్టుమీఁద వల పన్ని తాను దూరముగా నిలుచుండి చూచుచుండెను. అప్పుడు డేగ యొకటి యొకపావురమును తఱుముకొని వచ్చి యూతొందరలో వలలోఁ బడెను. ఇట్లు డేగ వలలోఁ దగులుకొని కొట్టుకొనుచుం డఁగాఁ గాఁపువాఁడు వచ్చి దానిని పట్టుకొని చంపఁబోఁగా. అది "ఓయీా! నన్ను చంపుటకు నీకు నే నేమియు నపకారము చేయ లేదు. నే నీపావురమును బట్టుకొనుటకయి నీపొలమునకు వచ్చితినే

కాని నీచేతిలోనిగింజలు మేయుటకయి రాలేదు. కాఁబట్టి నాప్రాణ
ములు గొనక నన్ను విడిచిపెట్టుము'' అని ప్రార్థించెను. "నీవు చం
పుటకయి నీ కీపావురమేమి యపకారము చేసినది?'' అని పలుకుచు
వాఁడు దానిని మెడ విఱిచి చంపెను.

గీ. మదిని బరు లెట్లు చేయఁ గోరుదుమొ మనకుఁ
బరుల కట్లె చేయఁగఁ జూడవలయు మనము
ఒరుల కపకార మొనరింప నూహఁ జేయ,
నవల మనకును నపకార మావహిల్లు.

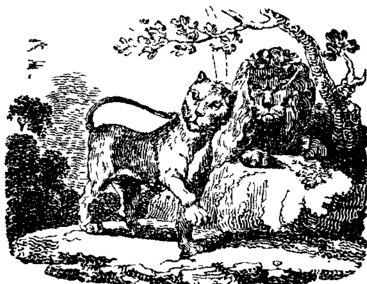
---

43. పిల్లి యెలుకలు

ఒక గృహమునం దెలుకలబాధ యతివిస్తారము కాఁగా, ఆ
యింటివా రొకపిల్లిని దెచ్చి పెంచిరి. ఆపిల్లి ప్రతిదినమును దొరకిన
యెలుకల నెల్లఁ బట్టి భక్షింపసాగెను. ఈప్రకారముగాఁ గొంతకా
లము జరిగినమీఁదటఁ దమసంఖ్య యంతకంతకుఁ దక్కువగుచు
వచ్చుచున్నందున కెంతో చింతనొంది యెలుక లన్నియు నొకచోట
సభచేసి యాలోచించుకొని యేకముం దెప్పుడును తా మటుక
మీఁదనుండి క్రిందికి దిగి రాకుండునట్లు నిశ్చయము చేసికొనెను.
ఆనియమమునుబట్టి యెలుకలు క్రిందికిరాకుండుట కనిపెట్టి మార్జా
లము కడుపుచిచ్చుచేత మలమల మాడుచు మూషకములను మాయో
పాయముచేత నాకర్షించి పట్టుకోవలె నని యాలోచించి, వెనుకటి
కాళ్లు గోడలోనున్న యొకచిలుకకొయ్యకు తగిలించి యూపిరి బిగఁ
బట్టి చచ్చినట్లు తల క్రిందుగా వ్రేలాడుచుండెను. పిల్లి యీప్రకార
ముగాఁ గొంతసే పున్నతరువాత వృద్ధమూషక మొకటి మెల్లఁగా
గోడమూలకు వచ్చి తొంగిచూచి "ఓహో! మాయలమారీ! నీ

వికృడనే యున్నావా? అట్లే యుండుము. నీచర్మమొలిచి లోపల గడ్డివేసికుట్టి నిలువఁబెట్టినను నిన్ను నేను నమ్మను." అని పలికి తొలఁగి పోయెను,

గీ. అనుభవంబునుబట్టియే యవనియందు
జనులకును దెల్వి యబ్బుట సహజగుణము,
కాలు గాలి శ్రమంపడుగండుఁబిల్లి
నిప్పువద్దకు బోవునేఁ యెప్పుడైన.

44. దుఃఖకరవివాహము

ఒకయెలుక యురిత్రాడు కొఱికి సింహముయొక్క ప్రాణము రక్షించినందున దానియం దత్యంతానుగ్రహముకలదయి కోరినయుపకారమును జేయఁ దలఁచుకొని యాసింహ మెలుకను జూచి నీ కేమి కావలయునో కోరుకొమ్మని చెప్పెను. రాజానుగ్రహముచేత గర్వించి దేహము మఱచినదయి యాయెలుక యేది యడుగఁ దగునో యేది యడుగఁ దగదో యన్నవిచారములేక తాను గొప్ప వాఁడను గావలె నన్నదురాశ చేత సింహముయొక్క కొమార్తెను తన కిచ్చి వివాహము చేయవలసిన దని కోరుకొనెను. అన్నమాట దిరుగక సింహము తాను జేసిన వాగ్దానానుసారముగా తనపుత్రికను మూషకమున కిచ్చి వివాహము చేసి క్రొత్తయల్లునికోరిక

చెల్లించెను. అటుతరువాత వధూవరు లొకనాడు వనవిహారము చేయుచుండఁగాఁ బ్రమాదవశమున భార్యయొక్క పాద మొకటి భర్త మీఁద పడినందున, తత్క్షణమే యామెలుక పెండ్లికొడుకు ప్రియురాలి యొక్క నఖక్షతసుఖ మనుభవించుచు కాలియడుగున నలిగిపోయి యనాయాసముగా స్వర్గస్థుఁ డయ్యెను.

గీ. వంశమందును స్థితియందు వయసునందు
సర్వవిధములఁ బెండ్లికి సమత వలయు;
సమతలేని వివాహముల్ చాలవఱకు
నంతమున దుఃఖ హేతువు లగుచు ముగియు.

---

45. పిచ్చుక, యితరపక్షులు

ఒక కాఁపువాఁడు తనపొలములో జనుపవిత్తులు చల్లుచుండెను. అది చూచి యొకపిచ్చుక తక్కినపక్షులవద్దకుఁబోయి, వేఁటగాండ్రసంఖ్యము లయినసాధుపక్షులను ప్రతిసంవత్సరమును పట్టి హింసింపఁగలుగుట యీచెట్టునార పేని చేసినదారములతో నల్లిన వలలమూలముననే కాఁబట్టి యిప్పుడే మన మందరమును జేరి చల్లిన విత్తనముల నెల్ల మొలవకమునుపే యేఱి నాశనము చేయవలెనని చెప్పెను. ఆపక్షులామాట లలక్ష్యముచేసి యూఱకున్నందున కొన్ని దినములలోనే జనుపవిత్తులు మొలకలెత్తి భూమిమీఁద తల చూపెను. అప్పు డాపిచ్చుక మరల పక్షులను పిలచి యింతటనైనను బుద్ధి తెచ్చుకొని పక్షికులమునకు ప్రాణాపాయకర మయిన యీజనుపనారను మొలకలతోనే పీకివేయవలసినదని వేఁడుకొనెను. ఆపక్షు లప్పుడును దానిమాట యాదరింపనందున జనుపమొక్కలు పెరిగి చెట్లుకా నారంభించెను. అప్పటికిని సమయము మించిపోలేదని చెప్పి యీ

చెట్లను వేళ్ళతో పెల్లగించి రూపుమాపవలసినదని కడసారిపిచ్చుక యాపక్షులను మరల ప్రార్థించెను. ఆపక్షు లాపలుకులు పెడచెవిని బెట్టి నేటికాలమునకు పక్షులలో నొకయపూర్వదీర్ఘదర్శి బయలుదేఱెనని మిాదిమిక్కిలి యాపిచ్చుకను పరిహాసము చేయఁ జొచ్చెను. అంతట పిచ్చుక తనకృషియంతయు వ్యర్థమగుట జూచి, రాఁబోవు సంగతిని కనిపెట్టి ముందుగా మెలఁకువ పడలేని మూఢశిరోమణుల తోఁగలిసి క్షణకాలమును వాసము చేయరాదని తలఁచి, జనుము పెరిగి త్రాళ్ళ కక్కఱకు రాకమునుపే యాపక్షు లున్నయడవినివిడిచి లేచిపోయి యప్పటినుండియు మనుష్యులు వాసముచేయు గృహముల చూరులలో గూండ్లుకట్టుకొని నివసించుచుండెను.

గీ. ఆపదలు వచ్చినప్పు డల్లాడుకంటె
నాదినే మాన్పుకొనుమార్గ మరయువలయు ;
ముందు మాడక ప్రస్తుతమునె తలంచు
మూఢుఁ డాపదలకు జన్మభూమి యగును.

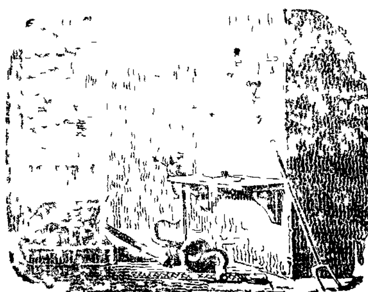
---

46. ఎద్దు, కప్ప

ఒకయెద్దు పొలములో మేయుచు క్రిందనున్న కప్పపిల్లమిాఁద నడుగువేయఁగా వానిలో నొకఁటి నలిగి చచ్చెను. తోడనే కప్పపిల్ల లన్నియు పరుగెత్తుకొనిపోయి తల్లి కాసంగతి తెలిపి, తమ్ము నలుగఁ ద్రొక్కినంత పెద్దజంతువును తాము జన్మమెత్తిన తరువాత నెప్పుడును జూడలేదని చెప్పెను. అది యెంతపెద్దదని తల్లియడిగెను. ఇంతంత యని చెప్పశక్యము కానంత పెద్దదని పిల్లలు పలికెను. అప్పుడు తల్లి కప్ప తనశరీరము పెంచి "ఇంతయున్నదా?" యని యడిగెను. ఇంత కంటె పెద్దదని పిల్ల లుత్తరమిచ్చెను. ఆమాటలు విని యా బోదురు

కప్ప దేహము మఱింత పెంచి నిక్కి "ఇంతపెద్దదిగా నున్నదా ?" అని మరల నడిగెను. నీ వెంతపెరిగినను దానిలో సహస్రాంశముండ వని పిల్లలు మాఱుపలికెను. అందుమీఁద రోషము వచ్చి యాకప్ప తా నెంత పెద్దదిగా పెరగవలె నన్న యపేక్షచేత పెరిగి యూపిరిబిగఁ బట్టి మరింత పొట్టయుబ్బించి తుట్టతుదకు పొట్టవిచ్చి చచ్చెను.

గీ. అధికులను జూచి యోర్వక హంకరించి
తనకు లేనట్టియాధిక్యమును నటింప
ఘనవిపత్తుఁ గావునఁ దనదుస్థితికి
మించువేషంబు వేయక మెలఁగ వలయు.

47. పాము, ఆకురాయి

పా మొకటి యొకనాఁటిరాత్రి మేఁతకయి బయలుదేరి కమ్మరవానిపనిశాలలో ప్రవేశించి తినుట కేమయిన దొరుకునేమో యన్న యాశచేత పనిముట్లమీఁదఁ బడి, ఆకురాయి నోటఁగఱచుకొని గట్టిగా కొఱుక నారంభించెను. అప్పుడాయాకురాయి దానిని జూచి నవ్వి "ఓవెఱ్ఱిపామా! నీవేల వృథా శ్రమపడెదవు? నేనితరవస్తువులను తినుదాననేకాని యితరముచేత నెప్పుడును తినఁబడుదాననుగాను. ఇనుము మొదలైన లోహములనే పొడుముచేసెడు నన్ను కొఱుకుటవలనఁ నీ

పండ్లు మొఱవలు పోవుటయే కాని వేఱులాభము గలుగదు. కాఁబట్టి నీవు నన్ను విడచి శీఘ్రముగా మఱియొకచోటికిఁ బొమ్ము" అని పలికెను.

గీ. పలువు రీలోకమునఁ దమ కలవికాని
పనులకుఁ గడంగి నిర్వహింపంగ లేక
కడపటను దామె హానిని గాంతు రెపుడు
కలుగునె ప్రయోజన మసాధ్యకార్యములను ?

---

48. కుందేళ్ళు, కప్పలు

ఒక దినము పెద్దగాలివాన పట్టి, ఓరుగాలి చెవులుచిల్లులుపోవునట్లుగా విసరనారంభించెను. ఆధ్వని విని భయపడి కుందేళ్ళు కొన్ని నానాముఖముల పరుగులెత్తి యెందుఁబోయినను ధ్వని యంతకంత కధికమయి మఱింతభీతిని గలిగింపఁగా తాళఁజాలక, అటువంటి తెంపు లేని కష్టజీవముజీవించుటకంటె నొక్కసారిగా నీటిలోమునిఁగి యాత్మహత్య చేసికొని తమ కష్టములను గట్టెక్కించుకొనుట మంచిదని నిశ్చయించుకొని, తమయెదుటఁ గానఁబడుచున్న సరస్సువద్దకు పరుగెత్తెను. అవి నీటిసమీపమునకుఁ బోవునప్పటి కావఱ కొడ్డున నున్న కప్పలన్నియు నకాలప్రళయము వచ్చునట్లు భయపడి బరుగెత్తి నీటిలో దుమికి మునిగి యడుగునకుఁ బోయి యదృశ్యములయ్యెను. అప్పు డొక్కముసలికుందేలు కప్పల యాదుస్థితిని జూచి తోడికుందేళ్ళను జేరఁబిలిచి "ఆత్మహత్య మానుకొండి. మనకంటెను నెక్కువ కష్టము గలజంతువు లిప్పుడు నాకంటికిఁ గనఁబడుచున్నవి. లోకములో మన మొక్కరమే భాగ్యహీనులము కాము. మనలను జూచి భయపడి నీటిలోఁ బడుచున్న యీకప్పలు మనకంటెను నిర్భాగ్య

దశలో నున్నవి. కాఁబట్టి వీనిని జూచి మనమిప్పుడు ధైర్యము తెచ్చుకొని యాపదలను శాంతతతో సహించుకొనుటకు నేర్చుకోవలెను" అని చెప్పి వానిసాహసోద్యమమును మాన్పి వెనుకకుఁ దీసికొని పోయెను.

గీ. అవగుణంబులలో నధైర్యంబుకంటె
నధికదుర్గుణ మొకటి లే దరసి చూడ,
ఆపదలయందు నీశ్వరు నాత్మ నమ్మి
ధైర్య మూనిన, ధైర్యంబె తన్నుఁ గాచు.

49. కడుపు, అవయవములు

పూర్వకాలమునం దొకసారి కడుపుతో నితరావయవములకు శుష్కకలహ మొకటి సంభవించెను. అప్పుడు కార్యనిశ్చయము నిమిత్తము తక్కిన సమస్తావయవములును సభచేసి యాలోచనచేయ మొదలు పెట్టగా వానిలో నొకటి "మనము పడుశ్రమకు ప్రతిఫల మేమియుఁ జేయక తేరతిండి తిని యంతకంతకు తెగబలియుచున్న యీపొట్ట నిమిత్తమయి మనమేల పాటుపడవలెను?" అని పలికెను; ఇంకొకటి "మనము కష్టపడి యార్జించిన సమస్తపదార్థములను పని పాటులు లేక యూరక కూరుచుండి యనుభవించుటకీపాడుపొట్టకేల సమర్పింపవలెను?" అని న్యాయము చెప్పెను; మఱియొకటి "రేపటినుండి మనసేవలు మానివేసి తిండిపెట్టక పొట్టను మాడ్చి వేయవలెను" అని కర్తవ్యము నుపదేశించెను. అందుమీఁద నవయవము లెల్ల నౌనౌ ననుకొని, పస్తుపెట్టి పొట్టను వ్రాడఁపవలెనని యేకవాక్యతగా నిశ్చయముచేసెను. ఆనిశ్చయమును బట్టి పనిచేయక తిరుగఁబడి చేతు లాహారపదార్థములను నోటి కందియ్య మానుకొనెను, నోరు పదార్థముల నందుకొనుట చాలించెను; పండ్లు నములుట వదలివేసెను, గొంతుక మ్రింగుట విడిచిపెట్టెను. ఈప్రకా

రముగా సాధ్యమయినంతవఱ కవయవము లన్నియు తమతమవ్యాపారములను గట్టిపెట్టి కడుపును శిక్షింపవలె నన్నదీక్ష పట్టి యానియమమును గొన్నిదినములు జరుపునప్పటికి దేహములోని రక్తమాంసములు క్షీణించి యెముకలు బయలుపడఁగా, బలహీనపడి చిక్కి చేతులు కదలమెదలలేక పోయెను, నోరు వాడల నాడింపలేక పోయెను, పండ్లు పయి కెగయలేక పోయెను, గొంతుక యెండి పోయెను. అంతట నాయవయవము లన్నియు బుద్ధితెచ్చుకొని, తమ యవివేకమునకు పశ్చాత్తాపపడి, పయికి సోమరివలెఁ గానఁబడినను కడుపు తమ యారోగ్యసౌఖ్యములకొఱకు సాహాయ్యపడుచున్నదని తెలిసికొని, మరల యథాపూర్వకముగా పాటుపడి తమతమపనులను నిర్వహింప మొదలుపెట్టెను. అటుపిమ్మటఁ గొన్నిదినములలోనడుమఁ గలిగిన బలహీనతపోయి క్రమక్రమముగా వెనుకటి జవసత్త్వములు రాఁగా, అవయవములన్నియు నైకమత్యముతోఁ బరస్పరక్షేమ నిమిత్తము పాటుపడుచు నెప్పటి సుఖము ననుభవించుచుండెను.

గీ. భువిని మనుజుఁడు తనసౌఖ్యమునకె కాక
పరులకయి కూడఁ బుట్టింపబడినకతన
స్వార్థపరతను విడనాడి సర్వజనులు
నొండొరులకయి శ్రమపడు చుండవలయు.

---

50. ఎద్దు, దూడ

ఒకయెద్దు పొలములో నాఁగలి యీడ్చుచుండఁగాఁ జూచి యాపొలములోనే మేఁతమేసి బలిసి పొగ రెక్కి గంతులు వేయుచున్న దూడ యొకటి దానియొద్దకు వచ్చి గర్వముతో “ఓయెద్దా! సూర్యోదయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమానమువఱకును మెడ

మీఁద కాడి వేసికొని విరామములేక దున్నుచు నీ వెంతనిర్భాగ్యపు జీవనము జీవించుచున్నావు! ఇన్ని యేండ్లు గడచినను నీవు నీయజమానునికి బానిసవై యుండి బండపని చేయుచు దుఃఖపడుచుండుట తప్ప వేఱేమియు నేర్చుకోలేదు. పిన్నయయ్యా నీ కన్నులయెదుట నే నెట్లు సుఖపడుచున్నానో చూడు. కొంతసేపు చెట్లనీడను విశ్రమించుచు కొంతసేపు బయల గంతులు వేయుచు నేను నాచిత్తము వచ్చినట్లు సంచరింపఁగలను. స్వేచ్ఛలేని నీకష్టజీవనమును జూచి నాకు సంతాపము గలుగుచున్నది'' అని పరిహాసముచేసెను. ఆయె ద్దాయవమానమునకు సహించి దాని మాటలు గణనచేయక తనపని తాను జేసికొనుచుండెను. నాఁడు దున్నవలసిన పనియైన తరువాత పొలముకాపాఱెద్దుమెడ కాడివిప్పి దానిని పచ్చికబీటిలో మేఁతకు విడిచిపెట్టెను. మఱికొన్ని నిమిషములకు యజమానుఁడాదూడను బట్టుకొని దానిమెడలో వేపరొట్ట కట్టి తాను వెనుక మ్రొక్కుకొన్న మ్రొక్కు చెల్లించుటకయి నాఁటిసాయంకాల మాదూడను గ్రామదేవతకు బలి యిచ్చుటకొఱకు తీసికొని పోఁవుచుండెను. తనసమీపమునుండి బలవంతముగా నీడ్చుకొని పోఁబడుచున్నప్పు డెద్దు దూడచేరువకుఁ బోయి చెవిలో మెల్లఁగా ''ఓవత్సా రెండు గడియల క్రిందట మహాగర్వముతో నాస్థితిని జూచి పరిహాసము చేసిన నీ కిప్పు డెట్టిగతి పట్టుచున్నదో చూచినావా! ఈపని నిమిత్తమే నీయజమానుఁడు యథేచ్ఛముగా విడిచి ని న్నింత బలిపించినాఁడు. నీస్థితి మంచిదో నాస్థితి మంచిదో యిప్పుడు నీకు బోధపడినదా?'' అని హెచ్చరించెను.

గీ. పడుచుతనమును గర్వంబుఁ బుడమిమీఁద
జెలిమియై సదా జనులందుఁ గలిసియుండుఁ;

గావునను బాలు రెప్పుడు గర్వమునఁ గు
జేరి పెద్దల నెగతాళి చేయరాదు.

---

51. నెమలి, కొంగ

దైవికముగా నొకనాఁడు నెమలియు కొంగయు నొకచోట సమావేశమగుట తటస్థించెను. అప్పుడు నెమలి గర్వముతో తోఁక పయి కెత్తి చిత్రవర్ణములు గల తన పింఛముయొక్క సౌందర్యమును జూపుచు, రూపహీన మయిన కొంగను జూచి తిరస్కారభావముతో దాని శ్వేతవర్ణమును గూర్చి హేళనముగా మాటాడెను. ఆసంగతి కనిపెట్టి యాబకము దానిగర్వభంగము చేయవలెనని తలఁచుకొని నెమలిని జూచి "ఓమిత్రమా! ఒక్కటెక్కలవన్నెలనుబట్టి చూచిన పక్షమున పక్షిజాతిలో నెల్ల నెమళ్లు మిక్కిలి చక్కని వగుట నిశ్చయమే. అయినను భూమిని విడిచి పదిబారలు పయి కెగయక సదా నీచపదమునందే యుండి పయివన్నెలను చిన్నెలనుబట్టి మూఢులచేత మెప్పొందుచుండుటకంటె మావలె గగనమార్గమున మేఘమండల మతిక్రమించి మహోన్నతపదము నొందఁ గలిగినయెడల నెమళ్ళును సర్వజనశ్లాఘాపాత్రములయి యుండును గదా!" అని యెత్తి పొడిచెను.

గీ. జగతిలోపల బాహ్యవేషములకంటె
సద్గుణంబులు గలుగుటె శ్లాఘ్యతరము,
పయి మెఱుంగులు రంగులపసలు లేక
శుద్ధహృదయులు లోకవిశ్రుతులు గారె ?

52. చీమ - మిడుత

చలికాలము రాఁగానే సందడి చేయుచు చీమ లన్నియు తమ కలుగుచుట్టును గుంపుగాఁజేరి తా మావఱకును వేసవికాలములో సంపాదించి నిలువచేసికొన్న ధాన్యమునంతను పయికిఁదీసి యెండఁ బోసి తూరుపాఱఁబెట్టి శీతకాలగ్రాసము నిమిత్తము బాగుచేసికొను చుండెను. అప్పు డాఁకలిచేతను చలిచేతను బాధపడుచు నొకమిడుత వానియొద్దకు వచ్చి, తనకుఁ గొంత ధాన్య మిచ్చి శీతకాలములో తిండిలేక చావకుండ తన్ను కాపాడుఁడని మిక్కిలి దీనత్వముతో వేఁడుకొనెను. అప్పు డొకచీమ ముందుకు వచ్చి "మిత్రుఁడా! నీవు వేసవికాలమంతయు నెట్లు గడపితావు? మావలె కష్టపడి పని చేసి శీతకాలమునకుఁ గావలసిన యాహారము కూడఁబెట్టుకోలేదా?" అని యడిగెను. "లేదు. వసంతకాలమంతయు ఆటలతోను పాటలతోను వినోదముగాఁ గడపితిని. నాకప్పు డన్నము పుట్టనివాడు శీతాకాల మొకటి ముందువచ్చు నన్నస్మరణయే లేకపోయినది" అని మిడుత యుత్తరమిచ్చెను. ఆమాటలకు మందహాసముచేసి చీమ "అట్లయినపక్షమున వేసవికాలములో పాటుపడక యాటపాటలతో కాలము వ్యర్థపుచ్చినవారు శీతకాలములో పస్తుపడి చావవలసిన వారే," అని పలికి యేమియు నియ్యక దానిని సాగనంపెను.

గీ. యౌవనంబునఁ గాలుచే నూఁదుతటిన
కూర్చి ముదిమి కించుక దాఁచుకొనఁగ వలయుఁ ;
ప్రాయమును నేర్పుకలఁ గాఁడు చేయువాఁడు
వయసు జాఱినవెనుకను వ్యసన మొందు.

53. బొంతకాకి, నెమళ్లు

బొంతకాకి యొకటి తనస్థితితో తృప్తిపొంది యుండక తన జాతివారిని నిందవలె నన్నదురతిశయము కలదయి యందందు తిరిగి నెమలియీఁక లేఱితెచ్చి తనతోకకు గ్రుచ్చుకొని నెమళ్ళగుంపులో నికిఁ బోయి చేరెను. అది తమలో వచ్చి చేరఁగానే యాసుందరమయూరములు మాలకాకినిజూచి యలిగి, దాని యెరవుఱెక్కలనూడఁ బెఱికి ముక్కులతోఁ బొడిచి కాళ్ళతోఁ దన్ని యర్థదండనము చేసి యావలకు సాగనంపెను. ఇట్లు గర్వభంగము కలిగి యవమానము జరిగినమీఁదట నాకాకి సిగ్గుతో నేడ్చుచు మరల వచ్చి తన బంధువర్గముతోఁ జేరెను. అవి యీ పలుగాకియొక్క పూర్వపుదురహంకారమును దలఁచి తమలోఁ జేర్చుకొనక దానిని తఱిమివేసెను. అది తలవంచుకొని తొలఁగుచుండఁగా నొకకాకి దానినిఁ జూచి "ఓ మగ!

నీవు నీ కర్తవ్యమైనస్థితితో తృప్తిపొంది యీ పెద్దవేషమును వేయ కుండినపక్షమున, నీవు కోరుకొని చేరఁ బోయినవారిలో నవమాన మును స్వజాతివారిలో బహిష్కారమును పొందక సుఖముగా నుండి యుందువు. కుడిచి కూరుచుండలేక నీ వీలేనిపోని వేషము వేసినం దుకు నీకు తగినగర్వప్రాయశ్చిత్తమైనది'' అని పరిహాసించెను.

గీ. తలకుఁ దగనివేషంబును దాల్పఁబోక
యెల్లరు యథార్థగతినె వర్తిల్ల వలయు,
అర్హతకు మించునాధిక్య మభినయించు
నీచుఁడు స్వపక్షపరపక్షనింద్యుఁ డగును.

---

51 ఇంద్రుడు, బండివాడు

బండివాఁ డొకఁడు తనకట్టెలబండిని బురద సందులోనుండి తోలుకొని పోవుచుండఁగా చక్రములు రొంపిలో దిగఁబడి యె ట్లెంత లాగినను బండి కదలకపోయెను. అది చూచి బండి దిగి నిలిచి వాఁ డాకాశమువంకఁ జూచి చేతులు జోడించి తనకు సాయము చేయవల సినదని యింద్రుని ప్రార్థించెను. అప్పుడు దేవేంద్రుఁ డక్కడ ప్రత్య క్షమయి మేఘములలోనుండి మొగముచూపి, క్రింద చేతులు జోడిం చుకొని నిలువఁబడియున్న బండివానిని జూచి ''ఓరి మూర్ఖుఁడా! ఆకాశమువంకఁ జూచుచు పనిచేయక యూరక మొద్దులాగున నిలు చున్నావేమి? ఎడ్లనుతట్టి యుత్సాహపరచి నీ సత్తువకొలఁది రెండు చేతులతోను బండిచక్రములుపట్టి గట్టిగాత్రోయుము. నావలన సాహా య్యము పొందుక్రమ మిదే'' అని చెప్పెను. అంతట వాఁ డింద్రుఁడు చెప్పిన ప్రకారముగా తనసత్తువ యంతయుఁజూపి త్రోయఁగానే చక్రము బురదలోనుండి లేచి బండి కదలెను.

గీ. ఒడలు వంచి బాగుగఁ గష్టపడెడునట్టి
వానికే తోడుపడును దైవంబు నెపుడు,
పనికి జొరక దేహము దాఁచుకొనెడునట్టి
మందున కెవండు తోడ్పడ మదిఁ దలంచు?

55. కుక్క, గొఱ్ఱె

కుక్క తన కియ్యవలసిన యప్పు తీర్పవలసినదని గొఱ్ఱెతో లేనితగవొకటి పెట్టుకొనెను. గొఱ్ఱె తన కాఋణసంగతియే తెలియదని చెప్పెను. అప్పుడు కుక్క మధ్యవర్తులవద్దకు పోదము రమ్మని గొఱ్ఱెను బిలుచుకొనిపోయి, తోడేలును గ్రద్దను ధర్మాధికారులుగా నుండి తగవు తీర్పవలసినదని కోరెను. అవి మాధ్యస్థ్యమున కొప్పుకొని న్యాయాధిపతులవలె మంచిబట్టలు వేసికొని ధర్మనిర్ణయము చేయుటకయి గంభీరముగాఁ గూరుచుండి వాది ప్రతివాదములు విని, అప్పు పుచ్చుకొన్నందునకు సాక్ష్యము లేకపోయినను వాదిపక్షమున న్యాయము తీర్చెను. ఆతీర్పు ప్రకారముగా వెంటనే కుక్క గొఱ్ఱెమీఁదఁబడి దానిని కఱచి చంపఁగా వాదియు న్యాయాధిపతులును గలిసి దానిమాంసమును పంచుకొని తినిరి.

గీ. లంచము గ్రహించి కొంపలు ముంచువారు
తగవులను దీర్చుటకు ధర్మదాత లైన,
మూలముట్టుగ ధర్మంబు మూలఁబట్టి
సత్పురుషుల కనర్థంబు సంభవిల్లు.

56. కాకి, కుండ

కాకి దాహముచేత బాధపడుచు నీటినిమిత్తమయి వెదకుచుండఁగా నొకచోట దాని కొకకుండ కనఁబడెను. అప్పు డది సంతోషించి కుండవద్దకుఁ బోయి చూచునప్పటికి దానిలో నీ రట్టడుగున నుండెను. అందుచేత నా కాకి మెడ చాచియు తలక్రిందుగా వ్రాలియు నీ రందుకొనఁ జూచెనుగాని యెన్నివిధముల కృషి చేసినను దాని యభీప్సితము ఫలించినది కాదు. తరువాత కాకి యాకుండను తల క్రిందుచేసి క్రింద కారిననీరు త్రాగవలెనని ప్రయత్నము చేసినను కుండ మిక్కిలి బరువయినదగుటచేత దానిని కదలించుటయే సాధ్యమయినదికాదు. అటుపిమ్మట నేమి చేయుటకును తోఁచక కాకికొంచెముసే పాలోచించి యాచేరువను గులకరాళ్ళుండుటచూచి యారాళ్ళొక్కొక్కటే ముక్కునఁ గఱచుకొని వచ్చి యాకుండలోఁ బడవైచి నీరు పయికివచ్చిన తరువాత మెడవంచి కావలసిననీరు త్రాగి దాహము తీర్చుకొని తనదారిని పోయెను.

గీ. పనికి మంచియాలోచన వలయు మొదల ;
నిష్ఫలం బగు బలమెల్ల నేర్పు లేక
బలము యోచన రెండును గలియునేని,
సర్వకార్యంబులను గృషి సఫలమగును.

---

57. దుప్పి, దుప్పిపిల్ల

ఒకదుప్పి మిక్కిలి బలిసినదయి కండక్రొవ్వున కనఁబడినవాని నెల్లఁ గొమ్ములతో పొడుచుచు కాళ్ళతో తన్నుచు మందలలోఁ గల దుప్పుల కన్నిటికిని భయము కలుగఁజేయుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు దుప్పిపిల్ల యొకటి దానియొద్దకు వచ్చి "అమ్మా! నీ వింత బలిసి యీ శూలవంటి కొమ్ములతోఁ బొడిచి మందలోఁ గల దుప్పుల నన్నిటిని దఱిమి బెదరింప శక్తిగలదానవయ్యెను, నీకంటెఁ జిన్నవయిన వేఁటకుక్కలమీఁద నీబలమును జూపక వానికూఁత వినఁబడఁగానే పాఱిపోయెదవేమి?" అని యడిగెను. "నీవన్నట్లిప్పుడు నా దేహములో పుష్కలముగా జవసత్వములున్నవి. ఆబక్కకుక్కల నొక్కొక్కదానినే యొక్కొక్కపోటుతో నేలపాలు చేయఁ గలబలము నాకుఁ గలదనియే నానమ్మకము. ఇంకొకసారి వేఁట కుక్క నామీఁదికి వచ్చునప్పుడు పడఁగ్రుమ్మి నాశక్తినంతను జూపి దానికి బుద్ధివచ్చునట్లు చేయవలెనని ప్రతిపర్యాయమును నేను మనస్సులో ననుకొనుచునే యుందును. అయినను కుక్క నాకంటఁబడగానే నాకాళ్ళు నామాట వినక మనస్సును భయపెట్టి నన్ను కుక్కతోఁ బోరాడనియ్యక దూరముగా నీడ్చుకొని పోవుచుందును. నే నేమిచేయఁగలను? ఎవ్వరికిని స్వభావమునుమీఱుట శక్యము కాదు గదా!" అని దుప్పి చెప్పెను.

గీ. పయికి మాటల నెన్నిటిఁ బలుకుచున్నఁ
బనితజని స్వభావము మార్పఁ గనకయుండు,
జగతి దీర్ఘకాలాగతాచారములును
రెండవస్వభావములుగ నొచుండు నెపుడు.

---

58. తోకలేని నక్క

ఒకనాఁటిరాత్రి యొకనక్క తోఁక కత్తెరబోనులో చిక్కు కొని యూడిరాకపోఁగా, తోఁక పోయినను ప్రాణములు తప్పించు కొని యీవలఁబడినఁ జాలు నని సంతోషించి యానక్క తోఁక త్రెంచుకొని పారిపోయెను. అది తరువాతఁ దన యింటికిఁ బోయి సావకాశముగా తన మొండితోఁకను జూచుకొని తనవారి కీ సంగతి తెలిసినపక్షమునఁ గులమువారిలోఁ దనకు తలవంపులుగా నుండు నని తలఁచి యటువంటి యవమానపుబ్రతుకు బ్రతుకుటకంటె మరణము నొందుట మంచిదని యెంచుకొనెను. కాని మఱికొంతసేపటికి ప్రాణములమీఁది యాశచేత నాసాహసకృత్యమును మానివేసి, దైవికముగా వచ్చినకష్టముల కోర్చి కష్టములవలన సహితము లాభమును బొందనేర్చుకొనుట బుద్ధిమంతులలక్షణమనితలపోసి, తనబంధువర్గము నంతను ఒకచోటఁ బోగుచేసి సభచేసి, యాసభలో తోఁక లేకపోవుటవలని లాభములగూర్చి మహోపన్యాస మొకటి చేసి, తోఁక త్రెంచుకొని లాభకరమయిన యీనూతనాచారము నవలంబించి సుఖపడవలసినదని యన్నిటికిని హితోపదేశము చేసెను. అది చేసిన యుపన్యాసములో సామాన్యముగా తోఁక యనుపయుక్త మగుటయు, జల్లితోఁక యుండుటవలన పొదలలోఁ దగులుకొనుట మొదలయిన యనేకకష్టములు సంభవించుచుండుటయు తోఁక లేకపోవుట

వలన శరీరమున కధిక సౌందర్యము వచ్చుటయు, వెనుకటివలె వట్టి యూహలచేతనే కాక తోఁకలేని సౌఖ్య మిప్పుడు తా ననుభవము వలనఁ గనిపెట్టుటయు, పెంచి చెప్పెను. ఆయుపన్యాసము ముగిసిన తరువాత విశేషలోకానుభవము గలిగిన ముదినక్క యొక్కటి ముందుకు వచ్చి యామెుండితోఁక యుపన్యాసమునకు నిజ మయిన కారణము నూహించి తెలిసికొని "మిత్రుఁడా! నీవలెనే యెప్పుడైనను మేముక త్తెరబోనులో తగులుకొనుట తటస్థించినపక్షమున మేమప్పుడు స్వానుభవమువలన తోఁక తీసివేసికోవలసిన యావశ్యకమును దెలిసి కొని యాప్రకారముగాఁ జేసెదములే" అని మందహాసముతోఁ బలికి బంధుబృందమును వెంటఁబెట్టుకొని లేచిపోయెను.

గీ. తమదుదుష్ప్రవర్తనమునఁ దప్పుదారి
తొక్కియితరులఁ ద్రొక్కింపఁ దొడఁగువార
లన్యహితబోధకు ననర్హు లగుట తెలిసి
వారిబోధ నిరాకరింపంగ వలయు.

---

59. ఇంద్రుఁడు, లొట్టిపిట్ట

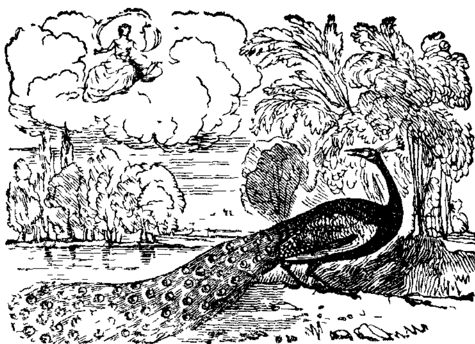
వృషభములు మొదలయినజంతువులకు వలెఁ గొమ్ములుగాని యితర జంతువులకువలె నితరవిధము లయిన రక్షణసాధనములుగాని తనకు లేకపోవుటచేత దేవుఁడు తన కన్యాయము చేసినాఁడని మొఱ్ఱ పెట్టుకొని, ఇఁకనయినను దనకుఁ దగినపరిహారము కలుగఁజేయవల సినదని యొక్క లొట్టిపిట్ట యింద్రునిఁ బ్రార్థించెను. దేవునిబుద్ధికి సంతోషింపక యటువంటి తెలివిమాలినకోరికను కోరినందునకయి యింద్రుఁడు దానిమీఁద కోపపడి "నీ బుద్ధిహీనతకు శిక్షగా నిఁక ముందు నీకు కొమ్ములుమాత్రమే కాక చెవులుకూడ లేకుండ పొట్టి గాఁ జేసెదను," అని పలికి దాని ప్రార్థన నిరాకరించి పంపివేసెను.

గీ. తన్మాత్రలంబునఁ దనకు సౌఖ్యంబుకొఱకు
నేమి కావలెనో మర్త్యుఁ డెఱుఁగలేఁడు,
నరుఁడు తాఁ గోరునది యెల్ల బొరయనేని
పూర్వపు సుఖంబుఁ గూడ గోల్పోవ వచ్చు.

60. కాపువాఁడు, కొంగ

తనచేనిలో పండిన ధాన్యమును నిత్యమును వచ్చి తినిపోవు చుండుటచేత కాకులను బాతులను పట్టుకొనుటకయి కాఁపువాఁడు పొలములో వల పన్నఁగా, కాకులతోను బాతులతోను వచ్చి యొక కొక్కెరకూడ దానిలోఁ బడెను. అప్పు డాకాఁపు వలలోఁ బడ్డపక్షుల నన్నిటినిబట్టి యొక్కొక్కదానినే బాతులను కాకులను జంపుచు వాని మధ్య నున్నకొక్కెర మెడకూడఁ బట్టుకొని చంపఁబోగా, కొక్కెర తాను నిర్దోషి ననియు తక్కినవానివలె తా నాచేనిలోనిధాన్యమును దొంగిలి తినుటకయి రాలేదనియు తనపోషణములో నున్నవృద్ధు లయిన తల్లితండ్రు లింటఁ దనరాకకయి యెదురు చూచుచుందు రని యు చెప్పి తనకు ప్రాణదానము చేయవలసినదని వేఁడుకొనెను. "నీవు చెప్పినదంతయు సత్యమే కావచ్చును. అయినను దుర్మార్గులగుంపు లోఁ గలిసియుండఁగా నిన్నుఁ బట్టుకొన్నాను. కాఁబట్టి ని న్నూరక విడిచిపెట్టఁగూడదు. దుస్సహవాసము చేసినందున కయి నీకును దుష్టుల కర్హ మైన శిక్ష కావలసినదే" అని కాఁపువాఁ డుత్తర మిచ్చెను.

గీ. సర్వదా దుష్టతతితోడిసంగమంబు
పుడమిలో నాపదల కెల్ల మూల మగును,
కావున వివేకి మిత్రవర్గంబుఁ గూర్చు
కొనుటలో నెంతొ శ్రద్ధ గైకొనఁగ వలయు.

61. నెమలియొక్క మొఱ్ఱ

ఎల్లవారును మెచ్చుకొనునట్లుగా కోకిల కిచ్చినవంటి మృదుమధుర కంఠస్వరమును దయచేసి తనకట్టి కంఠనాదము ప్రసాదించకపోవుటచేత నన్యాయము జరిగినదనియు, తాను నోరువిప్పి పాడఁబోయినప్పు డెల్లరు తనవికార మయిన కీచుగొంతుకను జూచి యందఱును నవ్వెదు రనియు, నెమలి దేవునితో మొఱ్ఱపెట్టుకొనెను. దేవుడు దానిని దయతో నాదరించి "కోయిలకు శ్రావ్యనాద మున్న నీ కాలోపము కనఁబడకుండ నిరుపమానమయిన సౌందర్య మున్నది. కాఁబట్టి నీవు విచారింపవలసిన పనిలేదు." అని యోదార్చెను. "కర్ణరసాయనము లయినపలుకులచేత నన్నది మించుచున్నప్పుడు నాకీకేవలదేహసౌందర్యముతో నేమిప్రయోజనము?" అని నెమలి మరల విన్నవించుకొనెను. అప్పుడు దేవుఁడు దానినిజూచి 'ఓమయూరమా! వినుము. సృష్టిలో నొక్కొక్కపక్షి కొక్కొక్క యాధిక్యమియ్యఁబడినది. నీకుఁ జక్కఁదనమియ్యఁబడినది, గరుత్మంతునకు బలమియ్యఁబడినది, కోకిలమునకు మధురరుతమియ్యఁబడినది, చిలుకకు మాటాడశక్తి యియ్యఁబడినది, పావురమునకు సాధుత్వమియ్యఁబడినది. అవి యన్నియు తమతమస్థితులతో తృప్తిపొంది సంతోషిం

చుచున్నవి. నీవు నిష్కారణముగా పరితాపపడుచుండఁ దలఁచుకొని పక్షమున, వానివలెనే నీవును నీస్థితితో తృప్తిఁబొంది సుఖించుటకు నేర్చుకొమ్ము" అని పలికి దానిని బంపివేసెను.

గీ. సకలసౌఖ్యంబులకును నీజగతిలోన
సతతమును దృప్తియే ముఖ్యసాధనంబు,
న్యాయలబ్ధంబుతోఁ దృప్తి నందలేక
తొలఁగని దురాశలకుఁ బోవ దుఃఖ మొదవు.

[illegible] పిల్లి, పుంజు

ఒక పెంపుడు పిల్లి చిరకాలమునుండి యొక బలిసినకోడిపుంజు మీఁద కన్నువేసియుండి దానినెప్పుడయినఁ బట్టుకొనిభక్షింపవలెనని మనస్సులో నిశ్చయించుకొని యొకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున నేమఱు పాటున దానిమీఁదపడి పట్టుకొని "ఎప్పుడును క్రిందనిలువక యెగసి పడుచుండెడు నిన్నిప్పుడు చంపక క్షమించి విడుచుట కేదయిన హేతు వున్నదా ?" అని యడిగెను. తెల్లవాఱుజామున కూసి కాలమును దెలిపి యెల్లవారిని లేపి పనులకుఁ బంపుచుండుటచేఁ దాను మనుష్యుల కుపకారము చేయుచున్నందున తనప్రాణము రక్షింప వలయు నని పుంజు చెప్పెను. "ఓరి బుద్ధిహీనుఁడా ! అందుచేతనే నాకు నీమీఁద మహాకోపము. నీవు తెల్లవాఱుజామున లేచి కీచు గొంతుకతో నఱచి మనుష్యులకు నిద్రాభంగము చేయుచున్నావు. ఇంత కాలమునుండి నీవు ప్రతిదినమును మంచివారినిద్ర చెడఁగొట్టు చున్నప్పుడు నీకు తగినశిక్ష చేయక నేనిఁక చూచి సహించి యూర కుండలేను. నీవిప్పుడు చెప్పుకొన్న దానివలననే నీవు వధ్యుఁడవని రూఢిపడుచున్నది. అని దానిని చంపి విందుగుడిచెను.

గీ. క్రూరుఁ డొక యకృత్యము చేయఁగోరినపుడు
తగుసమాధానము లభించుఁ దత్క్షణంబ
తాను బత్తెను బాదంగఁ దలఁచుకొన్న,
మొదటిచెట్టునసే చువ్వ యొదవుఁ గాదె?

63. చిఱుతపులి, నక్క

ఒక దినము చిఱుతపులి యొకటి తనశరీరముమీఁద మచ్చల యందమును జూచి యానందించును, అటువంటి చక్కనిచుక్కలు లేకపోవుటచేత సింహమే తనకాలిగోరును బోలనప్పుడు తక్కినమృగము లేమిలెక్కయని మహాగర్వముతోఁ బలికి తనుఁ దా మెచ్చుకొని పొగడుకొనుచుండెను. ఆగర్వాలాపములు విని యొకనక్క తనకది పరాభవముగా భావించుకొని కోపము తెచ్చుకొని, దానిమాటల వలనఁ దనకుమాత్రమేకాక వనములోనిమృగకులమున కెల్లను గలిగిన యవమానదుఃఖమును దగిన ప్రత్యుత్తర మిచ్చి పోగొట్టవలెనని నిశ్చయించుకొని ధైర్యసాహసములతో చిఱుతపులిని జేరఁబోయి 'ఓమిత్రుఁడా! నీగొప్పతనమునుగూర్చి నీవిప్పుడు పడుచున్న యభిప్రాయము సరియయినది కాదు. లోకములో బుద్ధిమంతు లొకని గొప్పతనమును లోపలిగుణసామర్థ్యములనుబట్టి నిర్ణయింతురుగాని పయితోలు యొక్క చక్కఁదనమును బట్టి నిర్ణయింపరు. దేహసౌందర్య మెప్పుడును మనస్సౌందర్యమునకు చాలదు సుమా!'' అని పలికి దానినితల వంచుకొనునట్లు చేసెను.

గీ. హృదయసౌందర్యమునకు నొక్కించు కైన
దేహసౌందర్య మెప్పుడు దీటురాదు
కావున నిరంతరంబును గడఁగవలయు
సద్గుణాలంకృతులఁ బూన సర్వజనులు.

64. నక్క, మేక

అంచుమీఁద కాలానుకొని నీరు త్రాగఁబోయి నక్క నూతిలోఁబడి యేవిధముచేతను బయికి రాలేక యేమియు తోఁచక యీ గండము గడచి నేఁ డెట్లు గట్టెక్కి బయలఁ బడుదునాయని యాలోచించు చుండెను. ఇంతలోఁ గొంతసేపటికి మేఁక యొకటి నీరు త్రాగవలెనని నూతియొద్దకు వచ్చి నీటిలోనున్న నక్కనుజూచి "అయ్యా! ఈనీరు తియ్యగానున్నదా?" అని యడిగెను. "ఈనీ రమృతప్రాయముగా నున్నది. అందుచేతనే నేనీ నీరు కడుపునిండ కావలసినంత త్రాగియు వదలిపోలేక యీనీటిలోఁ బడి యీఁదులాడుకొనుచున్నాను. ఈనీటిమాధుర్యము దీనిలో దిగి యనుభవించినవారికేగాని తెలియదు. నీవుకూడ దిగివచ్చి దీనిచవి చూడుము," అని నక్క మిక్కిలి యాసపుట్టునట్లుగా పలికెను. ఆమాటలు నమ్మి మాఱుమాటాడక వెంటనే మేక నీటిలో దుమికెను. అప్పుడు నక్క మేఁకయొక్క కొమ్ము లూఁతచేసికొని నీటిపయినుండి గట్టుమీఁదికి దుమికి పయికి రాలేక నీటిలో కొట్టుకొనుచున్న మేకను నూతిలో దిగవిడిచి, హాయిగా తనదారిని బోయెను.

గీ. కూళయును సాధు వొక్కచోఁ గూడి రేని,
పలువ సుజను వంచించి లాభంబు నొందు,

నిర్మలులు మాయలను బన్న నేర్వ రెపుడు,
నేర్చినను బ్రయోగింపరు నీచమతిని.

---

65. పడుచువాడుః పిల్లి

పిల్లియొకటి యొకపడుచువానిని జూచి కామించి వానికి భార్య కావలె నన్నయాశచేతఁ దన్ను మనుష్యకన్యనుగా మార్చవలసినదని లక్ష్మీదేవిని వేఁడుకొనెను. దానిప్రార్థన నంగీకరించి భక్తసులభురాలయినయాదేవి పిల్లిని సుందరకన్యనుగా మార్చివేయఁగా, ఆపడుచువాఁడు దానిసౌందర్యము జూచి మోహించి యాకన్యను వివాహము చేసికొనెను. తరువాత నానూతనదంపతు లొకనాఁడు శయ్యాగృహమునందుఁ గూరుచుండి వినోదించు చుండఁగా వధువుయొక్క పూర్వగుణము మాఱినదేమో పరీక్షింపవలె నని లక్ష్మీదేవి యామెముందొకయెలుకను విడిచిపెట్టెను. ఎలుక కంటఁబడఁగానే యాక్రొత్త పెండ్లికూఁతురు పెండ్లికొడుకుమాట మఱచిపోయి మంచము మీఁదినుండి యుఱికి యెలుక వెంటఁ బడెను. ఆపనికి కోపమువచ్చి యన్యోన్యానుకూల మయినగుణసంపద కలిగియుండినఁ గాని వధూవరులు సుఖపడఁజాలరని యెంచి లక్ష్మీదేవి తత్క్షణమే యామెను మరల మార్జాలమునుగా మార్చివేసెను.

గీ. బాల్యకాలమునుండి యభ్యాసపడిన
సహజగుణముల విడుచు టసాధ్య మెందు,
కావునను సద్గుణంబులఁ గరముఁ బిన్న
నాటినుండియు మనసున నాఁట వలయు.

66. చిఱుచేప, జాలరివాడు

బెస్తవాఁడొకఁడు దినమంతయు నదిలో గాలము వేసికొని కూరుచుండఁగా తుద కొకచిన్న చేఁప గాలమునకు తగులుకొనెను. వాఁడు దానిని పయికిఁ దీసి గాలమువదలించి బుట్టలో పడవేయఁ బోవుచుండఁగా, అది తన్ను బుట్టలో పడవేయక మరల నీటిలోఁ బడవేయవలసిన దని వానిని ప్రార్థించెను. కష్టపడి పట్టుకొన్నదానిని మరలనీటిలో నేల పడవేయవలెనని వాఁ డడిగినప్పుడాచేఁప వానిని జూచి "ఓయీ! నే నిప్పుడు పసితనములో నుండుటచేత మిక్కిలి చిన్నదాననుగా నున్నాను. అందుచేత నీకు నేనుకూరకయినను సరిపోను. నీటిలోఁబడి నే నెదిగి పెద్దదాన నైనతరువాత వచ్చి నీవు నన్ను పట్టుకొన్న పక్షమున, నీ వప్పుడు నామాంసముతో నీబంధువుల కందఱికిని విందు చేయవచ్చును. కాఁబట్టి నన్నిప్పుడు విడిచిపెట్టి యప్పుడు వచ్చి పట్టుకొమ్ము" అని చెప్పెను. "నీవు చెప్పిన దంతయు పయికి చక్కఁగానే కనఁబడుచున్నదిగాని యెప్పుడో మఱియొకప్పుడు రావచ్చునని చేతికి దొరికినప్పుడు వదలివేయుటకు నేనంతబుద్ధిహీనుఁడను గాను" అని పలికి వాఁ డాచేఁపను బుట్టలోఁ బడవేసెను.

గీ. ఎప్పుడో యెక్కువగ లభియించు నంచు
వట్టియాస వహించి యల్పంబు నైనఁ

నచ్చి దుడ్డుకఱ్ఱలతోఁ దిట్టముగాఁ గొట్టి యాగాడిద నావలికి సాగ నంపిరి.

గీ. ప్రతిమనుష్యుఁడు నొకొక్క పనికిఁ దాను
యోగ్యుఁ డగుచుండు నెప్పు డీయుర్విలోన,
వాఁడు తన కర్తవ్యమైనట్టిపనిని విడిచి
యన్యవిధమున నటియింప హానిఁ బొందు.

68. బిందె, కుండ

స్నానమునకు వచ్చినవా రేటిగట్టుననుఁ బెట్టుకొన్న యిత్తడి బిందె యొకటియు మట్టికుండ యొకటియు తరంగముల తాఁకున నీటిలోఁబడి ప్రవాహవేగముచేత కొట్టుకొని పోవుచుండెను. అప్పుడు కుండ తానుపగిలిపోదునేమో యన్నభీతిచేతదూరదూరముగా తొలఁగ నారంభించెను. దానిభయమును జూచి బిందె బంధుత్వము తెలుపు కొని "నీకు నేనేమియు హాని రాకుండఁ గాపాడెదను. నీవు నావద్దకు నిర్భయముగా రావచ్చును" అని కుండతోఁ బలికెను. నీవు నాయం దనుగ్రహించి సాధ్యమయినంత దూరముగా నుండుము, నిన్నుఁ జూచియే నే నిప్పుడు భయపడుచున్నాను. ఏటి వడిచేత నీవు వచ్చి నామీఁదఁబడినను నేను బోయి నీమీఁదఁబడినను నాకే యపాయము సంభవించును. కాఁబట్టి మన మిద్దఱమును చుట్టరికమును మాని యొండొరులకు దూరముగా నుందము" అని కుండ యుత్తర మిచ్చెను.

గీ. వయసుచే విద్యచేత సంపదలచేతఁ
దనకు సరియైనవారితోడనె కడంగి
చెలిమి యెప్పుడుఁజేయగ వలెనుగాని
స్థితికిఁ దగనివారలమైత్రి చేయఁదగదు.

69. నక్క, కొంగ

ఒకనాఁడు నక్క కొంగను తనయింటికి విందుకుఁ బిలిచి దానిని హాస్యము చేయవలెనన్నయభిలాషతో విశాలమయిన పళ్ళెములో నడుగున కొంచెము పాలుపోసి ముందు పెట్టి దానితోఁ గలిసి బువ్వముబంతికిఁ గూరుచుండెను. నక్క నాలుకతో నాకి పాలు త్రాగి యానందించు చుండెను గాని కొంగ తనముక్కుకొన మాత్రము పాలలో మోపఁగలుగుటచేత పాలుపీల్చి యనుభవింపలేక మిత్రుఁడు పాలు మ్రింగుచున్నంతసేపును తాను గుటకలు మ్రింగుచు నూరక చూచుచుండవలసిన దయ్యెను. ఆసత్కారమును మఱచిపోక మఱునాఁడు కొంగ తనమిత్రమైననక్కను మరల తనయింటికి ప్రతిభోజనమునకుఁ బిలిచి యొక యిరుకుమూతి కూజాలో నడుగున కొంచెము మాంసము వేసి, ముందు పెట్టి గతదినమున చేసినట్టే మిత్రునితో బువ్వము బంతికిఁ గూరుచుండెను. మెడ సన్నమయి యిఱుకుగా నుండుటచేత కొంగ తనమెడను కూజాలో దూర్చి యడుగున నున్న మాంసపుముక్కల నందుకొని తిని యనుభవించు చుండఁగా నక్క యాఁకలిచేత బాధపడుచున్నను మూతి యందులో పట్టనందున తినలేక పయియంచుమాత్రము నాకి నోరూర చూపులతోనే తృప్తి నొంది యూరకుండ వలసిన దయ్యెను. ఆనాదరణకు మనస్సు మండుచున్నను నక్క పయకేమియు ననలేక చెలికానివద్ద సెలవుగైకొని వెడలునప్పుడు మిత్రుఁడా! నేను నీకు మాయింటఁ జేసిన సత్కారమునకుఁ దగినట్టుగా నీవు నాకిప్పుడు ప్రతిసత్కారము చేయుటచే నాహృదయము పరమానందభరితమయినది. మొట్టమొదట నీకు నేను జూపిన యుపచారగౌరవమును నీవుచక్కఁగా నేర్చుకొని సరిగా నాయందు ప్రయోగించుటచేత నే నీగౌరవమున కత్యంతపాత్రుఁడ

నయినా నని సంతోషించుచున్నాను,'' అని తనకృతజ్ఞతను దెలిపి కడుపు నకనక లాడుచుండఁగా నెండలోఁ బడి యింటికి నడిచెను.

గీ. ఒరుల కెట్టిసత్కృతి చేయునో జనుండు
మరల నట్టిసత్కృతిఁ గాంచు నొరులవలన
కావున జనుండు పరియాచకమున కైన
నొరులమనసును నొప్పింప కుండవలయు.

70. కుక్క, నీడ

కుక్క నోట నొకమాంసపు ముద్దఁ గఱచుకొని యొకకొండ కాలవను దాఁటుచు, అద్దమువలె స్వచ్ఛముగా నున్న యానీటిలోఁ దననీడను జూచి మఱియొక కుక్క మాంసపుముక్కను నోట గఱచుకొని యున్నదని భ్రమపడి, దానినికూడ తానపహరింపవలె నన్న యాశతో నోరు తెఱచి పట్టుకొనఁ బోయెను. ఆప్రయత్నమువలన క్రొత్తమాంసఖండము నోటికి చిక్కక పోవుటయేకాక మునుపు తన నోటిలో నున్న మాంసఖండముకూడ నూడి నీటిలోఁ బడి మునిఁగి ప్రవాహవేగముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయి యదృశ్య మయ్యెను.

గీ. ఎండమావులవంటి సుఖేచ్ఛఁదగిలి
స్థిరసుఖముఁ గోలుపోదురు క్షితిని నరులు,
వొచ్చి నీడలఁ బట్టుకోఁ జూచువారు
ఫలము చెందంగ నేర్తురే భ్రమమె కాక.

---

71. పావురము, చీమ

దాహము తీర్చుకొనుటకయి చలిచీమ యొకటి యేటియొద్దనకు బోయి నీరు త్రాగుచుండగా తరంగ మొకటి గాలిదెబ్బచేత మీఁదఁ బడినందున చీమ యేటిలోఁ బడి కొట్టుకొనిపోవ నారంభించెను. వృక్షశాఖమీఁదఁ గూరుచుండి చూచుచున్న పావురము దానిదుస్థితిని జూచి జాలిపడి చెట్టుకొమ్మ యొకటి విఱిచి నీటిలో బడవైచెను. ఆకొమ్మ పట్టుకొని బ్రతికి చీమ కొంతసేపటికి మరల దరి చేరెను. అటుతరువాతఁ గొన్నాళ్ళకు వేటగాఁ డొకఁ డడవికిఁ వచ్చి కొమ్మమీఁద నేమఱుపాటునఁ గూరుచుండియున్న యాపావురమును గొట్టుటకయి తుపాకిని చేతఁబూని గుఱి చూచుచుండెను. ఇంతలో వెనుకటి చలిచీమ పరుగెత్తుకొనివచ్చి వానిమడమమీఁద తేలుకుట్టినట్టు గట్టిగా కుట్టునప్పటికి వాఁ డమ్మాయని యఱచి క్రింద చూడఁగా పావుర మాధ్వని విని యపాయమును తెలిసికొని యెగిరి పోయెను.

గీ. పరులకును మేలు చేసెడివాని కెపుడు
దైవమును మేలు చేయుచు దప్పకుండ
పరులవలసను నుపకృతిఁ బడయువారు
ప్రత్యుపకృతి చూపఁగాఁ బాటుపడుదు రెందు.

72. సింహము, గాడిద, నక్క

సంపాదించిన వేటను తమలో పంచుకొనుట కొడంబడిక చేసికొని బయలు దేఱి సింహమును గాడిదయు నక్కయు నడవికిం బోయి యొకలేడిని వేటాడి చంపెను. అప్పుడు సింహము గాడిదను జూచి చచ్చి పడియున్న యాజంతువును భాగములు చేసి పంచవల సినదని యాజ్ఞాపించెను. గాడిద తనశక్తికొలఁదిని ప్రయత్నములు చేసి యాలేడిని మూఁడుసమభాగములుగా భాగించి యెదుటఁబెట్టెను. ఆఁకలికొనియున్న సింహము మనస్సునకాభాగములు సరిపడనందున మృగరాజాగ్రహపడి తత్క్షణమే గాడిదమీఁదఁబడి తిన్నఁగా భాగ ములు చేయలేక పోయినందునకయి దానిని గోళ్ళతోఁ జీఱి చంపి వేసి, నక్కను పిలిచి యీవేఁటను రెండుభాగములు చేయవలసినదని నియమించెను. నక్క వివేకియైనందున తనవంతు గిట్టలను కొంచెము కొఱుకుకొని మిగిలిన లేడినంతను సింహముయొక్క భాగముగా దూరముగాఁ బెట్టెను. సింహము దానిబుద్ధికిని తనయెడలఁ జూపిన గౌరవమునకు సంతోషించి, తన ఘనతకుఁ దగినట్లుగా నిట్లు భాగ మును చేయవలసినరీతిని నీ వెవరివలన నేర్చుకొన్నావని నక్క నడి

గెను. "స్వామీ! మఱియెవరివలనను గాదు. ఏలినవారి సన్నిధానమునం దిప్పుడు చచ్చిపడియున్న యీగాడిదవలననే యీనీతి నేర్చుకొన్నాను," అని నక్క యుత్తర మిచ్చెను.

గీ. తెలివి గలవాఁడు పరులపాటులను జూచి
యెంతయును దాను మహిఁ బుద్ధిమంతుఁ డగును
జనులు జగమునఁ బరులకష్టములఁ జూచి
కాదె సామాన్యముగ వివేకంబుఁ గనుట?

---

73. కౌజు, కోడిపుంజులు

ఒకకాఁపువాఁడు కౌఁజుపిట్ట నొకదానిని బట్టుకొని తెక్కల యీఁకలు కొన్ని తీసివేసి దానిని కోడిపుంజు లున్న దొడ్డిలోఁ బెట్టెను. అక్కడి పుంజు లాకౌఁజుపిట్టను ముక్కులతోఁ బొడిచి కాళ్ళతో ఱక్కి తిండి తిననియ్యక కొంతసేపు మిక్కిలిబాధ పెట్టెను. క్రొత్తగా వచ్చిన యతిథివిషయములోఁ జూపిన యీయనాదరమున కాపిట్ట మొట్టమొదట మనస్సులో దుఃఖించెను గాని యటు తరువాత పుంజు లొంఢొంటితో కలహించి మాటిమాటికి జగడము లాడుకొనుచుండుట చూచి తమలోఁ దామే యింతమత్సరముతోను ద్వేషముతోను పోట్లాడుచుండు పుంజు లన్యులవిషయమున నిర్దయత చూపుట యొకవింత కాదని కొంత యూఱట నొందెను.

గీ. రక్తసంబంధమున ననురాగ మూని
పరమమిత్రతతో మన వలయు వారె
యొండొరులతోడఁ బోరాడు చుందు రేని
పరుల కెటు వారు మైత్రి చూపంగఁ గలరు?

---

74. ఎలుగుబంటి, తేనెయీఁగలు

ఎలుఁగుగొడ్డొకటి నొకకంచె కెగఁబ్రాకి యందు తేనె యీఁగలు పెట్టుకొన్న తేనె తెరలను క్రిందఁ బడఁద్రోచి తేనె ద్రాఁగ మొదలు పెట్టెను. అప్పుడు తమ సొత్తు నన్యాయముగా నపహరించి యనుభవించుచున్న మృగముమీఁద పగ తీర్చుకోవలెనని తేనెయీఁగ లాగ్రహముతో గుంపులు గుంపులుగా బయలుదేరి భల్లూకముమీఁదఁ బడి శరీరమునిండ దట్టముగా నున్న బొచ్చులో దూరి కుట్టి నొప్పింపలేక పోయినను రోమములులేని ముక్కుమీఁదను కన్నులలోను దిట్టముగాఁగుట్టి తేలుకుట్టిన ట్లపరిమితబాధను గలుగఁ జేసెను. ఎలుఁగుగొడ్డుదుస్సహమయినయాబాధకును దురదకును తాళఁజాలక నేలమీఁదఁ బడి పొరలుచు స్వయంకృతాపరాధమునకు పరితపించుచు దురద పోవుటకై వాడిగోళ్ళతో గీఱుకొని మొగమును మఱింత గాయపఱుచుకొని తా నన్యులసొత్తును దురాశచేత నక్రమముగా తస్కరించిన దోషమునకు తగిన శిక్ష ననుభవించెను.

గీ. అల్పజనులచేఁ దన కేమి హాని వచ్చు
నంచు నన్యుల కపకార మాచరింప
ఘనున కల్పులవలననే కట్టకడకు
సంగసక్తిచే వేదన సంఘటిల్లు.

75 దుప్పి, గుఱ్ఱము

ఒక పచ్చికబయలియందు మేయుచు దుప్పియు గుఱ్ఱమును గడ్డికయి తగవులాడఁగా దుప్పి తననిడుద లయిన వాఁడికొమ్ములతోఁ బొడిచి గుఱ్ఱము నచ్చటినుండి తఱిమివేసెను. గుఱ్ఱమాయవమానమును సహింపలేక పగసాధింపవలె నన్న బుద్ధితో మనుష్యునియొద్దకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయి దుప్పిని చంపుమని వేఁడుకొని యొప్పించి, తన కార్యమునిమిత్తమై యతనిని తననోట కళ్ళెము పెట్టనిచ్చి వీపుమీఁద నెక్కించుకొని వాయువేగమున నరణ్యమునకుఁ దోడుకొనివచ్చెను. అతఁడు గుఱ్ఱ మెక్కివచ్చి దాని యిష్టప్రకారముగా దుప్పిని వేఁటాడి చంపెను. అంతట గుఱ్ఱ మాతనిని మరల నింటికిఁ దీసికొనిపోయి విడిచి తన కతఁడు చేసిన యుపకారమునకయి కృతజ్ఞతను దెలిపి నమస్కరించి సెలవు గైకొనఁబోగా నతఁడు దానిని విడువక "ఓమిత్రమా! నీ వింతయుపయుక్తమయిన జంతువ వని నే నీవఱ కెన్నఁడు నెఱుఁగను. నీ యుపయోగము నాకిప్పుడు పూర్ణముగా బోధపడినది. కాఁబట్టి యిఁక నిన్నెప్పుడును విడిచిపెట్టక నాసేవ యందే యుంచుకొనెదను." అని చెప్పి నాఁటినుండియు గుఱ్ఱమును దనకు వాహనముగాఁ జేసికొనెను.

గీ. ఎదకుఁ బగదీర్చుకొనుబుద్ధి యుంపె కాని
తత్ప్రయోగంబుచే ననర్థములు వచ్చు;
ఆపనికిఁ దోడు తెచ్చుకొన్నట్టివారె
యెదురు తిరిగి బాధింతురు తుదను మనల

గ్రద్ధ, కప్ప, యెలుక

గీ. గుజ్జుపొదలతో నిండినగుంటకొలకుఁ
గప్పయును మూషకంబును గలహ మాడి
డాలువారులు వాలులుఁ గేలఁ దాల్చి
పోరఁ దొడఁగను సంగ్రామశూరు లట్లు.

గీ. గట్టుపయి నిల్చి కయ్యంపుఁగాంతు దీఱఁ
బోటుబంట్లయి యొండొంటిఁ బొడుచుచున్న
కప్ప నెలుకను వీక్షించె గ్రద్ద యొకటి
దూరమున నున్న చెట్టుపై గూరుచుండి.

గీ. అట్లు వీక్షించి గృధ్రంబు హర్షమునను
బాణవేగంబుతో వానిపయిని వ్రాలి
రెంటి నొక్కొక్క కాలితో నంటఁ బట్టి
తన్నుకొని పోయె నింగికిఁ దక్షణంబ.

గీ. గృధ్ర మారెంటిఁ దనవాసగృహముఁ జేర్చి
శీఘ్రముగ నాత్మసంతతిఁ జేరఁ జీరి
సంతసంబున వానిమాంసంబుతోడ
వడిగ విందారగించె నాప్యాయనముగ.

గీ. ఒక్కచోటను వసియించుచుండువార
లొండొరులతోడఁ బోరాడుచుండు రేని,
హాని యిరువురకును గల్గుఁ గాన, నట్టి
మనుజు లైకమత్యంబుతో మనఁగ వలయు.

అ మి త త్వ ము

గీ. మృత్యుదేవత యాత్మీయభృత్యులందు
నొక్కరికి మంత్రిపద మియ్య నూహ చేసి
కొలువులో సింహపీఠికఁ గూరుచుండి
తనదుపరివారమును జేరి యనియె నిట్లు—

గీ. "భృత్యవరులార! మీలో నహీనశక్తు
నొక్కరుని నాకు మంత్రిగా నొనరుచుకొనఁ
దలఁచి యున్నాను, మీసమర్థతలు చెప్పి,
తెలుపుకొను, డర్హు లెవరొ మంత్రిత్వమునకు."

గీ. అనుడు జ్వరరాజు ముందటి కరుగుదెంచి
"దేవి! నేనె యర్హుండ మంత్రిత్వమునకు
స్వామిభక్తిచే నీభృత్యవర్గమందు
నెవ్వరును నాకు సరి రారు పృథ్విలోన."

గీ. "మొదలు నొకింత యవకాశ మొదవఁగానె
వెంటనే పట్టుకొని పీల్చి పిప్పి చేసి
జనుల వేలకొలంది నీసన్నిధికిని
బంపుకొనుచుండు నేఁ బ్రతిసంవత్సరంబు."

గీ. అనిన వాతరోగుఁడు వచ్చి యనియె నిట్లు—
"అమ్మ! ఆత్మసంస్తుతి యనర్హంబె యైన
నన్ను నే నిష్టు చెప్పుకొనంగ వలసె
నీప్రధానత్వమున కేనె నిపుణతముఁడ."

గీ. "కాలు మొదలు తలవఱకుఁ గీలు కీలు
నవశముగఁ జేసి మర్త్యుల నహరహంబు
ప్రభ్వికడ కెందఱినో నేను బంపు చుందు
సర్వదేశంబులందును సంచరించి."

గీ. ఇంతలో వచ్చి సుఖరోగుఁ డిట్టు లనియె—
"రాణి! మంత్రిత్వమున కేఁ బ్రవీణతముఁడ.
వీరువారనువలె వృద్ధవితతికడకు
నీచగతి నొక్కయప్పుడు నేను బోను."

గీ. "వయసులో నున్నవారినె వడిగఁ జేరి
చెఱిచి రక్తంబు నంగముల్ కొఱికివేసి
ప్రతిదినము లక్షలకొలందిఁ బడుచువాండ్రఁ
దఱుముచున్నాఁడ నీసన్నిధానమునకు."

గీ. శ్వాసకాసాదులైనట్టివ్యాధిరాజు
లెల్ల నొక్కరొక్కరె వేగ నేగుదెంచి
వరుసవెంబడి నాత్మప్రభావములను
విన్నపము చేసికొనిరి వేర్వేర తాము.

గీ. మృత్యుదేవియు సభ నిట్లు భృత్యులెల్లఁ
జేసికొన్నట్టి మనవులు చిత్తగించి
మంత్రిపద 'మమితత్వాశర్మకు' నొసంగి
యఖిలభృత్యుల కిట్లని యాన తిచ్చె—

గీ. ఆ ప్తవరులార! తాపజ్వరాదులార!
జాగరూకులు మీ మెల్ల శత్రువులుగ
నెంచి దరికి రానీరు; రానిత్తు రేని
తలుచుగా మిమ్ము వైద్యులు తలుముచుంద్రు."

గీ. "ఇంక నీయమితత్వమో యెల్లరకును
బ్రాణమిత్రమై యుండును, బ్రజలు తెచ్చి
కొందు రమితత్వశర్మను గోరి తారె,
చేరి సుఖమిచ్చుచున్న ప్రజం జెలుచు నితఁడు."

గీ. మొదలు నమితత్వుఁ డేగి తా, బూనకున్న
మీకు నెవరికిని బని లేక యుండు,
మీకుఁ బని పెట్టి మిమ్మేలుమేటి గాన
నీతనికె ప్రధానత్వ మీ నియ్య వలసె"

గీ. పుడమిలో వ్యాధు లమితత్వమూలముననె
పెక్కు లెల్లవారికి సంభవించుఁ గాన,
నన్న పాన సంభోగ నిద్రాదు లెపుడు
ప్రజలు మితముగా ననుభవింపంగ వలయు.

కాకి, నక్క

గీ. కాక యొటనుండియో మాంసఖండ మొకటి
కఱుచుకొని వచ్చి యొక్కవృక్షమున వ్రాలి
విందు కుడువంగ వలెనన్న వేడ్కతోడఁ
గొమ్మమీఁదను జక్కఁగాఁ గూరుచుండె.

గీ. కాకినోటను గలమాంసఖండ మరసి
దాని నెట్లైన హరియింపఁ దలఁచి నక్క
చెట్టు మొదటికి మెల్లఁగాఁ జేర వచ్చి
యింపు గులుకంగఁ గాకికి నిట్టు లనియె.

గీ. "అన్న! యెన్నాళ్ళకును గల్గె నిన్నుఁ జూడ!
నేఁడుగా పండువు మదీయ నేత్రములకు!
నీదుసౌందర్యమహిమంబు నిపుణముగను
బ్రహ్మదేవుని కైనను వశమె పొగడ?"

గీ. "అహాహా! నీలమేఘచ్ఛాయ నడఁచు మేను!
చక్రముల మించు నీదులోచనయుగంబు,
నిక్కి పింఛామరల మీఱు ఱెక్కలార!
నవ్వెడు హంసముల నీదునడక తీరు."

గీ. "ఏమి నాభాగ్య మియ్యెడ నింతతడవు
కనులు తనియంగ నీరూపు కాంచ గలిగె!
చూచుకొలఁదిని నొక క్రొత్తసోయగంబుఁ
గూర్చుచును నెంతకును దృప్తికొలుప దహాహా!"

గీ. "పుడమిపై నొక్క సౌందర్యమున నె కాదు
కాకరాజమ! నీవు ప్రఖ్యాతి గనుట
నీదుకంఠస్వరము గూడ నిరుపమాన
మఖిలజంతువులందు నీయవనిమీఁద."

గీ. "సఖుఁడ ! భువిలోన నీతోడ సమము గాఁగ
నింపుగా గాన మొనరింప నెవరు గలరు ?
పెదవి కదలించి యొక్కింత వీను లలరఁ
బలికి తేనియుఁ దేనియ లొలుకుఁ జుమ్ము.

గీ. "సఖుఁడ ! నీ గానరస మింత చవి గొనంగ
వేచి యున్న యీ చెవులకు విందుగాఁగ
గానసుధ యింత వర్షించితేని, నిన్నుఁ
బోలుధన్యుఁ డింకొకఁ డుండఁ బోవఁ డెందు."

గీ. అని ముఖస్తుతు లొనరింప నాత్మ నలరి
కాయ ముప్పొంగ నావెఱ్ఱికాకి యపుడు
తనదు సంగీతమును గూడ ఘనత మీఱఁ
బాడి శాశ్వతకీర్తిని బడయఁ దలఁచి.

గీ. నక్కజిత్తులు కనక గానంబు చేయఁ
గోరి యుత్సాహ మడరంగ నోరు తెఱచి
కావు కా వనికూసె, నాక్షణమునందె
యూడి పడె నోటిమాంసంబు నుర్విమీఁద.

గీ. పుడమి మాంసంబు పడుటయే తడవు గాఁగ
నక్కపోతును మాంసపుముక్క గొనుచుఁ
జూడ్కి నిగిడించి వెఱఁ గంది చూచుచున్న
కాకిమిత్రునిఁ జెట్టుపైఁ గాంచి పలికె.

గీ. "వెడఁగుకాకమ ! నే నింతతడవు నిన్ను
నూరక స్తుతింతునే లాభ మొదవకుండ ?
నాదుపని తీఱెఁ బోయెద, నీదుపాట
యుంచుకొమ్ము నీయొద్దనే" యంచుఁ జనియె.

గీ. వసుధలోపల పరులను బాధ చేయ
స్తోత్రపాఠుల మించుశత్రువులు లేరు
లాభ మొందఁ ముఖస్తుతు ల్సలుపువారి
వలలఁ దగులక కనుగల్గి మెలఁగ వలయు.

వేటకాఁడు, పావురము

గీ. వేఁటకాఁ డొకండు పిట్టవేటకు వచ్చి
విపినభూమి నొక్కవృక్షశాఖ
పైనిఁ గూరుచుండి పావురం బుండంగఁ
గాంచి దానిఁ జంపఁగాఁ దలంచి.

గీ. తనతుపాకి తీసి తటుకున గుఱిపెట్టి
వెనుక వెనుక జరుగు వేళ వాఁడు
క్రిందు చూడ కొక్కకృష్ణసర్పముమీఁదఁ
గాలుప్రేరణమునఁ గాలువైచె.

గీ. అడుగు వేసినంత నలుకమై నాత్రాచు
పాద మొడిసి కాటు వైచె నంత
వేగ నొడల నెల్ల విష మెక్క సోలుచు
శబరుఁ డలతుపాకి జాఱ విడిచి.

గీ. ధరణిమీఁద నొరగి తా సాధుపక్షికి
హాని చేయఁ బూని తానె యిపుడు
హానిఁ దెచ్చుకొంటినని విలపించుచు
నొల్లఁబోయి బోయ యుసురు విడిచె.

గీ. క్రూరులై పరుల క కారణంబుగ నుర్వి
హానిఁ జేయఁ జూచునట్టివారు
తీఱనికడగండ్లఁ దెచ్చుకొనుచుఁ దామె
దుఃఖపడుదు రాత్మదోషమునకు.

నూతిలోఁబడ్డ నక్క

గీ. వంచకం బొక్కటి ప్రమాదవశముచేత
నూతిలోఁ గూలి, గోళ్ళతో నూతిగోడ
పట్టుకొని నీటిపై దేలి వగచుచుండ,
వడిగ నట కొక్కతోడేలు వచ్చెనపుడు.

గీ. వచ్చినవృకంబుఁ గని నక్క యిచ్చ నలరి
"హితుఁడ! నాపాలిభాగ్యదేవతవె యిటకు
నిన్ను నిచెఁగాన నొకత్రాడు నీట వైచి
నన్నుఁ బై కీడ్చి వేగఁ బుణ్యమునఁ బొమ్ము."

గీ. అనుచుఁ బ్రార్థింపఁ దోడేలు కనికరమున
"సఖుఁడ! నీ కిట్టిగతి యేల సంఘటిల్లె?
వివరముగఁ దెల్పు నాతోడ వెఱవు మాని,
ధైర్యము వహింపు" మంచు నోదార్పఁ దొడఁగె.

గీ. కనికరపుమాటలను శాంతి గనక నక్క
"ప్రియుఁడ! నామీఁద నణువైనఁ బ్రేమ మున్న
జాలి చూపుచు నిలువక సరగ వచ్చి
తోడు చూపుము నీ" వంచు వేఁడుకొనియె.

గీ. కరుణగల మిత్రుఁ డైనది కానిదియును
గష్టకాలంబుననె సుమ్ము కానవచ్చు,
కష్టవేళఁ బిల్వక వత్తు రిష్టసఖులు
పిలిచినను గాని రాకుంద్రు కలిమి వేళ.
